

**Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Emilės Navickaitės,
V kurso
Privatinės teisės: civilinės ir verslo teisės
vientisųjų studijų šakos studentės

Magistro darbas
**Akcininkų neturtinių teisių ribojimas: sutartinės priemonės ir teismų
sprendimai**
**Restriction of Non-Property Rights of Shareholders: Contractual Measures
and Court Decisions**

Vadovas: Doc. Dr. Paulius Miliauskas

Recenzentas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Vilnius
2021

ATONACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe nagrinėjamos kai kurios Lietuvos Respublikos Civiliniame Kodekse ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatyme numatytos uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų neturtinės teisės, analizuojamos jų įstatyminės ribojimo priemonės bei atskleidžiamos galimos tokių ribojimų pasekmės. Darbe iškeliamos privačių bendrovių akcininkų problemos, su kuriomis susiduriama praktiškai įgyvendinant akcininkų neturtines teises bei pateikiami pasiūlymai kai kurių Lietuvos akcininkų neturtines teises reglamentuojančių normų kontekste.

Pagrindiniai žodžiai: neturtinės teisės, ribojimas, sutartis, visuotinis akcininkų susirinkimas, akcininkas, bendrovė.

This work analyses some of the shareholders' non-property rights of the private companies which are listed in the Lithuanian Civil Code and Law on Companies, examines their statutory restriction measures and reveals the possible consequences of such restrictions. The paper raises shareholders' problems of private companies which are encountered in the practical implementation of shareholders' non-property rights and presents some proposals in the context of regulation of shareholders' non-property rights in the Republic of Lithuania.

Key words: non-property rights, restrictions, contract, general shareholders meeting, shareholder, company.

TURINYS

ĮVADAS	2
1. KIEKVIENO AKCININKO NETURTINIŲ TEISIŲ RIBOJIMAS: DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ	5
1.1. Teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime ribojimas	5
1.1.1. Netinkamas akcininkų informavimas apie visuotinį akcininkų susirinkimą	6
1.1.2. Teismo laikinųjų apsaugos priemonių areštuojuotą akcijas taikymo įtaka akcininkų teisei balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime.....	9
1.2. Akcininko teisės į informaciją ribojimas	12
1.2.1. Atnaujintos ABĮ 18 straipsnio 1 dalies reguliavimo analizė teisės į informaciją ribojimo kontekste.....	12
1.2.2. Teisės užduoti bendrovei klausimus ribojimas	15
1.3. Teisės ginčyti bendrovės sandorius CK 1.82 straipsnio pagrindu turinys ir ribojimai	18
1.4. Teisė kreiptis dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, jos ribojimas	23
2. AKCININKŲ, TURINČIŲ 1/10 IR 1/20 AKCIJŲ ĮSTATINIAME KAPITALE, TEISĖS: DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ	30
2.1. Teisės inicijuoti juridinio asmens tyrimą ribojimas	30
2.2. Teisės papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, siūlyti naujus sprendimų projektus į susirinkimo darbotvarkę įtrauktais klausimais, papildomus kandidatus į bendrovės organų narius, auditorių ar audito įmonę bei jų ribojimas	35
3. SUTARTINIŲ PRIEMONIŲ TAIKYMAS NETURTINIŲ AKCININKŲ TEISIŲ RIBOJIMO KONTEKSTE.....	41
3.1. Balsavimo teisės ribojimas akcininkų balsavimo sutarčių kontekste	42
3.2. Akcininkų balsavimo teisių perleidimo sutarčių pasekmės neturtinių teisių ribojimų kontekste.....	47
IŠVADOS	50
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	52
SANTRAUKA.....	59
SUMMARY	60

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas.

Nors ir akcininkų neturtinių teisių turinys bei jų reglamentavimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose ar moksliniuose teisės darbuose yra apibrėžti gana išsamiai, tačiau kaip konkrečiai įstatyminis reglamentavimas bei pačios bendrovės, jų vadovai ir patys akcininkai riboja tokias neturtines teises bei kaip atitinkami ribojimai daro įtaką bendrovių veiklai ir teismų sprendimams, iki šiol išsamiai analizuota nebuvo.

Vystantis bendrovių teisei bei jos struktūroms, kai kurios teisės aktų normos, reglamentuojančios akcininkų neturtines teises, atitinkamai adaptavosi, o kai kurios išliko kaip buvusios, todėl darbe išsamiai analizuojamos įstatymiškai akcininkų teises ribojančios normos, keliamas klausimas tiek senųjų, tiek atsinaujinusių normų pagrįstumui bei pateikiamos jose apibrėžtų ribojimų pasekmės. Darbe taip pat pateikiamos aktualios įvairių Lietuvos teismų pozicijos akcininkų neturtinių teisių ribojimo kontekste, nurodomi teismų išaiškinimai bei tam tikrais atvejais analizuojamas teismų sprendimų pagrįstumas.

Kadangi akcininkų neturtinės teisės gali būti apribotos ne tik įstatymų leidėjo, bet ir pačių akcininkų, šiame darbe atskirai skiriamas dėmesys dažniausių Lietuvoje tarp akcininkų sudaromų sutarčių praktinei reguliavimo analizei aptariant atskiras akcininkų sutarčių sąlygas akcininkų neturtinių teisių ribojimo apimtyje.

Darbo tikslas.

Šio darbo esmė ir tikslas yra išsiaiškinti, kokį poveikį tinkamam akcininkų teisių realizavimui daro darbe analizuojamų neturtinių teisių ribojimai, kritiškai įvertinti tokių ribojimų pasekmes bendrovių veiklos raidai bei pateikti pasiūlymus, kaip nagrinėjamu klausimu būtų galima patobulinti akcininkų neturtinių teisių suvaržymus įprasminantį teisinį reguliavimą Lietuvoje.

Darbo uždaviniai.

1. Atskleisti kai kurių neturtinių akcininkų teisių turinį, jas ribojančias priemones Lietuvoje;
2. Ištirti kai kurių neturtinių akcininkų teisių ribojimo pasekmes, įtaką tinkamam akcininko teisių realizavimui bei bendrai bendrovės veiklai;
3. Išanalizuoti aktualiausius teismų praktikoje pateikiamus išaiškinimus ir faktines situacijas pasirinktų akcininko neturtinių teisių ribojimo kontekste bei pateikti bendrą teismų suformuotą poziciją aptariamoms problematikos aspektais;

4. Ištirti, kokią įtaką Lietuvoje akcininkų neturtinėms teisėms daro akcininkų sutartys bei kokios yra vyraujančios tokių teisių ribojimo tendencijos.

Darbo objektas.

Šiame darbe nagrinėjamos kai kurios Lietuvos uždaryjū akcinių bendrovių (toliau – UAB) akcininkų neturtinės teisės, jų ribojimo priemonės bei atskleidžiamos tokių ribojimų pasekmės. Svarbu pabrėžti, kad darbe yra aptariamos ne visos, o tik dalis neturtinių akcininko teisių – atsisakyta analizuoti akcininko teisę kreiptis į teismą su ieškiniu prašant atlyginti bendrovei žalą, kuri susidarė dėl bendrovės vadovo ir/ar valdybos narių pareigų nevykdymo ar netinkamo vykdymo. Nepaisant to, į darbą buvo svarstoma įtraukti akcininko iniciatyvos teisės sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą ribojimo bei akcininko teisę balsuoti ribojančią apskaitos dienos taisyklės analizę, tačiau nuodugniai susipažinus su šias teises įprasminusia moksline doktrina bei teismų praktika, nebuvo aptikta tokių teisių įgyvendinimo problematikos, todėl ir atitinkami ribojimai darbo autorės vertintini kaip pagrįsti bei todėl toliau darbe nenagrinėjami. Taip pat svarbu paminėti, kad darbe neanalizuojamos stambiųjų akcininkų teisės, todėl visas dėmesys sutelkiamas į akcininkų mažumos – kiekvieno ir smulkiųjų bendrovės akcininkų neturtines teises bei jų ribojimus.

Tyrimo metodai.

Magistro darbe naudoti šie pagrindiniai tyrimo metodai: sisteminis, aprašomasis, teleologinis ir istorinis.

Sisteminis metodas. Sisteminis metodas darbe taikytas analizuojant Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau – CK) bei Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ABI) normas akcininkų neturtinių teisių kontekste bei vertinant skirtingų teisės mokslo ekspertų pozicijas, aiškinančias minėtų teisių reguliavimo turinį. Darbe sisteminis metodas taip pat naudojamas sistemiskai vertinant kiekvienos iš darbe aptariamų neturtinių akcininko teisių įstatyminių reguliavimo pritaikymą teismų praktikoje bei akcininkų sutartyse, kurių pagrindu yra pateikiami jų taikymo būdai bei išvados.

Aprašomasis metodas. Šis metodas darbe pasitelktas nuosekliai aprašant analizuojamų akcininko neturtinių teisių turinį, atskleidžiant jų ribojimo problemas, kurios pastebėtos teisės mokslo darbuose, teismų praktikoje bei akcininkų sutartyse.

Teleologinis metodas. Darbe teleologinio metodo pagalba yra aiškinamasi įstatymų leidėjo ketinimai ir teisės normų, reguliuojančių akcininkų neturtines teises, tikslai. Taip pat darbe

analizuojamas akcininkų neturtines teises įprasminančių įstatymų normų priėmimo priežastingumas bei nustatytų priežasčių pagrįstumas.

Lyginamasis metodas. Lyginamasis metodas darbe naudojamas analizuojant ir lyginant skirtingose jurisdikcijose skirtingai reglamentuojamas akcininkų neturtines teises, atskleidžiant skirtingų jurisdikcijų reguliavimo ypatumus bei kvestionuojant tokių normų pritaikomumą Lietuvai.

Darbo originalumas.

Iki šiol teisės mokslo darbuose buvo orientuojamasi į neturtinių akcininkų teisių turinį bei tinkamus jų realizavimo būdus, tačiau išsamus būtent neturtinių akcininkų teisių ribojimų bei jų sukeltamų padarinių poveikis nėra plačiai analizuotas nei Lietuvos, nei užsienio teisės mokslo darbuose. Dėl šios priežasties yra tikslinga atlikti tiriamąją teisės aktų ir sutarčių, ribojančių kai kurias akcininkų neturtines teises, analizę bei įgyvendinti išsamų teismų praktikos tyrimą siekiant išsiaiškinti, ko labiau – akcininko teisių ribojimų atlaisvinimo ar dar didesnio suvaržymo – ir kokioje apimtyje iš įstatymo leidėjo vertėtų ar norėtųsi tikėtis ateityje.

Svarbiausi šaltiniai.

Šiame darbe yra plačiai analizuojamos ABĮ ir CK nuostatos, reglamentuojančios neturtines akcininkų teises ar apibrėžiančios akcininkų teisių gynimo būdus tam tikrais juridinio asmens dalyvio teisių pažeidimų atvejais. Pirmosiose dvejose darbo dalyse, kurios skirtos konkrečių akcininko neturtinių teisių ribojimo analizei, atspirties tašku tapo Linos Mikalonienės monografija, įprasminanti akcininkų teisių gynimo būdus bei 2019 metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga. Trečiojoje dalyje buvo remtasi Pauliaus Miliausko disertacija ir straipsniais, kuriuose jis plačiai analizavo akcininkų sutarčių reguliavimą bei jo problematiką akcininko teisių įgyvendinimo kontekste. Taip pat darbe atliekama konkrečių Lietuvos teismų bylų situacijų analizė ir pateikiami įvairių instancijų teismų sprendimai bei išvados, atskleidžiančios akcininko neturtinių teisių problematiką kai kurių darbe nagrinėjamų akcininko teisių apimtyje.

1. KIEKVIENO AKCININKO NETURTINIŲ TEISIŲ RIBOJIMAS: DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Kiekvieno akcininko neturtinės teisės – tai tokios teisės, kurias gali įgyvendinti bet kuris iš bendrovės akcininkų, t. y. asmuo, turintis akcininko statusą (Mikalonienė, 2015, p. 63). Tai reiškia, kad akcininkui, siekiančiam pasinaudoti bent viena iš teisių, pakanka nuosavybės teise valdyti nors vieną akciją (*Ibid.*). Akcininkų neturtinių teisių sąrašas yra pateikiamas ABĮ 16 straipsnio 1 dalyje, tad remiantis šiuo straipsniu toliau šioje dalyje bus nagrinėjamos akcininko teisė dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, akcininko teisė į informaciją bei ją įprasminanti akcininko teisė pateikti bendrovei klausimų, susijusių su visuotinių akcininkų susirinkimų darbotvarkės klausimais. Kadangi akcininko neturtinės teisės yra apibrėžiamos ne tik minėtame ABĮ straipsnyje, bet ir CK, todėl darbe analizuojamos ir dvi papildomos – teisė ginčyti bendrovės *ultra vires* sandorius CK 1.82 straipsnio pagrindu ir teisė kreiptis dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais CK 2.82 straipsnio pagrindu, bei atskleidžiamos jų ribojimo priemonės.

1.1. Teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime ribojimas

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO) numato, kad viena fundamentaliausių kiekvienam akcininkui bendrovėje suteikiamų teisių yra galimybė dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime (OECD principles of corporate governance, 2004). Teoriškai visuotinio akcininkų susirinkimo veikimas yra grindžiamas demokratiška sprendimų priėmimo doktrina. Visi akcininkai turi teisę dalyvauti priimant sprendimus paprasta arba kvalifikuota balsų dauguma atsižvelgiant į sprendžiamo dalyko svarbą (Wymeersch, 2000). Nors teisė dalyvauti ir teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose yra dvi autonomiškai veikiančios teisės, kurios ABĮ yra reglamentuojamos dvejuose atskiruose straipsniuose (ABĮ 17 straipsnyje ir ABĮ 21 straipsnyje), tačiau dėl akivaizdaus šių teisių koherentiškumo, toliau šiame darbe jos bus analizuojamos kartu.

Pagal ABĮ 21 straipsnio 1 dalį visuotiniame akcininkų susirinkime ar pakartotiniame visuotiniame akcininkų susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti asmenys, visuotinio akcininkų susirinkimo dieną, esantys bendrovės akcininkai (išskyrus įstatymų nustatytas išimtis), jų įgalioti asmenys arba asmenys, su kuriais sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis (ABĮ, 2000). Nepaisant to, akcininkai neretai šios teisės neturi galimybės tinkamai realizuoti dėl priežasčių,

paprastai nepriklausančių nuo jų valios. Vienas populiariausių atvejų, pastebimų teismų praktikoje – tai akcininko neinformavimas arba netinkamas informavimas apie visuotinį akcininkų susirinkimą. Tačiau svarbu pažymėti, kad akcininko teisė dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime gali būti pažeista ne tik neteisėtais bendrovės veiksmais ribojant informaciją apie šaukiamą susirinkimą, bet ir teisėtais, ABĮ 16 straipsnio 3 dalyje įtvirtintais veiksmais, pavyzdžiui, teismui priėmus nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių akcininkui pritaikymo, kurioje, *inter alia*, numatomas akcininko draudimas balsuoti. Darbo autorės nuomone, šie du akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime ribojimai kelia didžiausią grėsmę konstitucinei asmens teisei į nuosavybę (šiuo atveju – į asmens nuosavybei priklausančias akcijas), todėl būtent šiuos du ribojimus akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime kontekste buvo pasirinkta šioje dalyje aptarti atskirai.

1.1.1. Netinkamas akcininkų informavimas apie visuotinį akcininkų susirinkimą

Vienas dažniausiai praktikoje pasitaikančių akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime suvaržymų – akcininkų neinformavimas ar netinkamas jų informavimas apie organizuojamą visuotinį akcininkų susirinkimą. Akcininkų informavimą apie šaukiamus visuotinius akcininkų susirinkimus uždarojo tipo bendrovėse reglamentuoja tiek bendrovių įstatai, tiek ABĮ 26 straipsnis. ABĮ imperatyviai numato privalomą informavimo apie visuotinį akcininkų susirinkimą tvarką, t. y. metodą, būdus bei terminą, tačiau neretai atsakingi bendrovės asmenys šių reguliavimų nepaiso ir įvairiais būdais stengiasi juos apeiti – šią problematiką pagrindžia itin gausi Lietuvos teismų praktika, kuria ne kartą buvo aiškinamos materialiosios teisės normos, reglamentuojančios informavimo tvarką apie įvyksiantį visuotinį akcininkų susirinkimą. Lietuvos aukščiausiasis teismas (toliau – LAT) savo praktikoje yra pažymėjęs, kad tinkamam šios neturtinės teisės realizavimui neužtenka informuoti akcininkus vien tik formaliai laikantis įstatymuose ir bendrovės įstatuose numatytų reikalavimų, o teismas vertindamas, ar nebuvo pažeista visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarka, privalo atsižvelgti į bendrovės įstatuose nustatytos pranešimo apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą *tvarkos įgyvendinimo racionalumą, į susiklosčiusią bendrovėje tokio pranešimo praktiką, akcininko, kuriam nebuvo pranešta apie susirinkimą, turimų akcijų skaičių ir tokio akcininko balsavimo galimą įtaką balsavimo rezultatams, jeigu jis būtų dalyvavęs*

susirinkimuose, ir į bendrovės valdybos, atsakingos už tinkamą visuotinio akcininkų susirinkimo organizavimą, veiksmus (LAT 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje). Vienas paskutinių LAT išaiškinimų buvo pateiktas 2020 m. kovo 10 d. nutartyje, kurioje pareiškėjui sėkmingai pavyko įrodyti, kad nepaisant to, jog formaliai apie šaukiamus visuotinius akcininkų susirinkimus buvo paskelbta nepažeidžiant ABI 26 straipsnio 4 dalies bei bendrovės įstatuose nustatytų reikalavimų (t. y. buvo viešai pranešta VĮ Registrų centro leidžiamame elektroniniame leidinyje), atsakovas vis dėlto pasielgė nesąžiningai, nes bendrovėje buvo susiklosčiusi praktika, jog apie šaukiamus visuotinius akcininkų susirinkimus akcininkams buvo pranešama elektroniniais laiškais, o susirinkimuose spręstini klausimai dažnai buvo derinami žodžiu. Kasacinis teismas vertino tai, kad bendrovė faktiškai turėjo tik du akcininkus, todėl buvo galima pagrįstai tikėtis, kad net ir pasikeitus bendrovės vadovui, pranešimai apie susirinkimus bus siunčiami akcininkams iki tol įprastu būdu. Nepaisant to, kad reikalavimas išnaudoti visas galimybes informuoti akcininkus apie šaukiamus visuotinius akcininkų susirinkimus nei ABI, nei bendrovės įstatuose nėra įtvirtintas, tačiau tokia nuostata išplaukia iš institucijos ar asmens, atsakingo už tinkamą visuotinio akcininkų susirinkimo organizavimą, pareigos pranešti apie visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą tokiu būdu, kad būtų užtikrintos galimybės kiekvienam akcininkui realizuoti savo neturtinę teisę dalyvauti ir balsuoti susirinkimuose (LAT 2020 m. kovo 10 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje).

Dar vienoje 2015 m. LAT priimtoje nutartyje taip pat buvo pripažinta, kad bendrovės įstatus atitinkantis akcininkės informavimas apie būsimą visuotinį akcininkų susirinkimą ne visais atvejais gali būti pripažįstamas teisėtu akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime realizavimu. Minėtoje byloje apie visuotinį akcininkų susirinkimo sušaukimą buvo viešai paskelbta „Šiaulių naujienų“ laikraštyje, taip pat ieškovei registruotu laišku buvo išsiųstas pranešimas (būtent tokia tvarka, kokią ir numatė bendrovės įstatai), tačiau bylos duomenimis, ieškovė yra užsienio valstybės juridinis asmuo, kurio buveinės adresas yra Seišelių Respublikoje ir kuri turi atstovus Lietuvoje. Teismas atkreipė dėmesį, kad apie ieškovės atstovus Lietuvoje atsakovei buvo žinoma, nes su jais buvo nuolat bendraujama įvairiais klausimais. Siunčiami raštai ieškovės buveinės adresu niekada nebuvo, tad teisėjų kolegija padarė išvadą, jog atsakovė pasirinko neracionalius ir neveiksmingus pranešimo apie vyksiantį visuotinį akcininkų susirinkimą būdus, todėl ieškovės, kaip akcininkės, interesai buvo pažeisti (LAT 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi už visuotinį akcininkų susirinkimo

organizavimą atsakingi asmenys turėtų būti atidūs ir ne tik akylai laikytis įstatyme ar bendrovės steigimo dokumentuose numatytų reikalavimų dėl informacijos apie susirinkimą akcininkams pateikimo, bet ir atkreipti dėmesį į jau bendrovėje nusistovėjusią informacijos pateikimo praktiką.

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką šio klausimo kontekste pastebėtina, kad bendrovės itin dažnai pasirenka bendrovės įstatuose nusimatyti kelis alternatyvius akcininkų informavimo apie visuotinius akcininkų susirinkimus metodus, kurie ilgainiui bendrovėse sukelia daugiau problemų nei suteikia patogumo bei atveria terpę akcininko teisės būti informuotam apie susirinkimus pažeidimams. Praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kad akcininkai apie visuotinius akcininkų susirinkimus yra pripratinti būti informuojami vienu iš kelių bendrovės įstatuose numatytų informavimo būdų, tačiau pasikeitus bendrovės vadovybei, ši remdamasi bendrovės įstatais gali pasirinkti bet kurį kitą iš alternatyvių akcininkų informavimo būdų šiems to nesitikint.

Šalia visa to, kas aptarta, taip pat neatmetama galimybė, kad bendrovės valdyba ar vadovas, gali piktnaudžiauti jiems suteikta teise apie susirinkimą pranešti vienu iš kelių įstatyme arba įstatuose numatytų būdų taip pakeisdami jau nusistovėjusį akcininkų informavimo būdą be jokio papildomo pranešimo, jei vieno ar kelių akcininko dalyvavimas visuotiniame akcininkų susirinkime bendrovės vadovams atrodytų nenaudingas. Tinkamas akcininko informavimas apie visuotinį akcininkų susirinkimą yra itin svarbus, nes akcininkas, pasinaudodamas teise dalyvauti ir balsuoti susirinkime, vykdo bendrovės valdymo funkciją bei netiesiogiai įgyvendina savo teisę į nuosavybės akcijas. Akcininko nedalyvavimas visuotiniame akcininkų susirinkime dėl bendrovės kaltės, t. y. nesilaikant visų įstatyme ir bendrovės įstatuose numatytų nurodymų informuojant akcininką apie susirinkimą, gali padaryti žalos ne tik neturtinėms, bet ir išvestinėms turtinėms akcininko teisėms, kadangi susirinkimų metu yra sprendžiami klausimai, ilgalaikėje perspektyvoje galintys daryti įtaką juridinio asmens dalyvio turimų bendrovės akcijų vertei. Puikiai vertintina kai, kad teismų praktika bendrovės pareigą informuoti akcininką apie šaukiamus visuotinius akcininkų susirinkimus aiškina plečiamai ir savo sprendimuose aiškiai bei nedviprasmiškai išdėsto, kad bendrovės vadovai privalo atkreipti dėmesį ne tik į nusistovėjusią akcininkų apie susirinkimus informavimo praktiką, bet ir sąžiningai užtikrinti, kad kiekvienas bendrovės akcininkas turėtų galimybę įgyvendinti savo teisę dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, tad tikimasi, kad ateityje bendrovės vadovai išnaudos visas galimybes

siekdami tinkamai informuoti akcininkus apie vykiantį susirinkimą, o ne tik *formaliai laikysis bendrovės įstatuose ar įstatymuose nustatytų reikalavimų, dėl ko gali būti užkirstas kelias akcininkams tinkamai įgyvendinti jų turimas neturtines teises* (Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje).

1.1.2. Teismo laikinųjų apsaugos priemonių areštuojuant akcijas taikymo įtaka akcininkų teisei balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime

Akcininko teisės balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime suvaržymas gali būti grindžiamas ne tik teisės aktų ar bendrovės įstatų normomis, bet ir teismo nutartimis areštuojuant akcijas.¹ Šioje vietoje svarbu pabrėžti, kad tokios laikinosios apsaugos priemonės taikymas *per se* neriboja akcininko teisės balsuoti² – tai pagrindžia Panevėžio apygardos teisme nagrinėtos bylos formuluotės, kuriose ieškovas ginčijo atsakovo teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime areštuotomis akcijomis. 2016 m. liepos 1 d. Panevėžio apygardos teismas nutartimi areštavo atsakovo turimus 68 vienetus akcijų nurodydamas draudimą valdyti ir disponuoti akcijomis. Nutartimi *inter alia* buvo uždrausta ir balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, kuriuose sprendimai turi būti priimti kvalifikuota balsų dauguma, o kadangi ieškovo ginčijami sprendimai galėjo būti priimti ir paprasta balsų dauguma, apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad atsakovas turėjo teisę balsuoti visomis (taip pat ir areštuotomis) akcijomis (Panevėžio apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje). Tai pagrindžia faktą, jog siekiant visai ar iš dalies apriboti akcininko teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, teismui nutartyje neužtenka konstatuoti akcijų areštavimo fakto – joje turi būti aiškiai ir nedviprasmiškai numatyta, kad be visų kitų akcijų arešto sukeliama pasekmių egzistuoja ir akcininko teisės balsuoti apribojimas.

Šalia to, kas nurodyta, svarbu pažymėti, kad balsavimo teisė visuotiniame akcininkų susirinkime gali būti apribota tik *išskirtiniais atvejais*, t. y. tik kai yra pakankamas pagrindas manyti, jog balsavimo teisės panaudojimas sukeltų tiesioginę neigiamą įtaką bendrovės veiklai.

¹ Turtas gali būti areštuojamas teismui taikant laikinąsias apsaugos priemones (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 145 straipsnis) ar antstoliui vykdant sprendimą (CPK 675 straipsnis). Turto areštas yra priverstinis nuosavybės teisės į turtą ar tik šios teisės sudėtinių dalių – valdymo, naudojimosi ar disponavimo – laikinas uždraudimas ar apribojimas (LAT 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje).

² ABĮ 16 straipsnio 3 dalis numato, kad teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose gali būti uždrausta ar apribota, kai teismas taiko tokias laikinąsias apsaugos priemones, kuriomis apribojama akcininko teisė balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.

Kitais žodžiais tariant – tokia teisė gali būti ribojama tik tuomet, kai kyla reali grėsmė, jog akcininkas sąmoningai priiminės bendrovei nepalankius sprendimus, siekdamas iššvaistyti ar perleisti bendrovei turtą bei perkelti/sukurti bendrovei nepalankius finansinius įsipareigojimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau balsavimo teisės turėjimas ir galėjimas ja disponuoti kitose srityse, kaip antai, balsuoti dėl įmonės metinės finansinės atskaitomybės patvirtinimo ar kitas įmonės veikloje galinčiais kilti klausimais, tokios grėsmės buvimo pats savaime nelemia. Pavyzdžiui, byloje dėl akcijų pirkimo-pardavimo sutarčių pripažinimo negaliojančiomis, ieškovė UAB „ITEMA solutions“ prašė Vilniaus apygardos teismo taikyti laikinąsias apsaugos priemones areštuojuant atsakovų UAB „ITEMA ventures“ ir G.A. turimas akcijas kartu apribojant jiems teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Tokį savo prašymą ieškovė grindė baimindamasi, kad nepritaikius atitinkamų ribojimų kils grėsmė, jog atsakovai savo akcijas perleis tretiesiems asmenims. Be to, ieškovei palankaus teismo sprendimo atveju turėtų būti taikoma restitucija, todėl tokio pobūdžio byloje yra itin svarbus *status quo* (esamos situacijos) išsaugojimas, nes priešingu atveju turto grąžinimas natūra taptų faktiškai neįvykdomas arba itin sudėtingas. Teismas tokį ieškovės prašymą tenkino tik dalyje dėl atsakovų turimų akcijų areštavimo, tačiau ne dėl balsavimo teisės ribojimo. Tokią savo išvadą teismas grindė tuo, kad akcininkų balsavimo teisės suvaržymas būtų neproporcingas ieškovės iškeltam tikslui pasiekti (t. y. būtų užtekę tik apribojimo disponuoti akcijomis), o *inter alia*, toks ribojimas neproporcingai pažeistų ir akcininkų nuosavybės teisę, įtvirtintą ir ginamą Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio bei kitų įstatymų (Vilniaus apygardos teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje). To pasėkoje matome, kad siekiant akcininkui pritaikyti ribojimą balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, neužtenka vien tik konceptualiai nurodyti preziumuojamą akcininko neigiamą įtaką bendrovės veiklai ar teismo sprendimo vykdymui – balsavimo teisės ribojimas taikant areštą yra kraštutinė priemonė, kuri taikoma tik įrodžius kaip akcininko balsai už konkrečius bendrovėje svarstomus klausimus gali tiesiogiai neigiamai paveikti minėtų procesų veiklą.

Be viso to, kas pasakyta, verta pabrėžti, kad teisė dalyvauti ir balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime yra fundamentali ir kone vienintelė akcininko teisė siekiant daryti įtaką bendrovės valdymui per visuotiniame akcininkų susirinkime priimamus sprendimus. Tos pačios nuomonės laikomasi ir bendrovių teisės doktrinoje, kuri preziuoja, kad akcininko teisė dalyvauti valdant bendrovę įgyvendinama būtent per visuotinį akcininkų susirinkimą

(Toiviainen, 1998, p. 14). Akcininko statusas suponuoja, kad asmuo bendrovės įstatiniame kapitale turi atitinkamą dalį akcijų, kurios turi tam tikrą vertę ir yra asmeninė akcininko nuosavybė. Tai reiškia, kad akcininkas, balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime, daro įtaką ne tik bendrovės veiklai bendraja prasme, bet ir tiesiogiai savo turimų akcijų, kaip savo nuosavybės, vertei. Tačiau jei akcininko teisė balsuoti apribota, už jį susirinkimų metu balsuoja ir sprendimus priima tretieji asmenys, t. y. kiti bendrovės akcininkai. To pasekoje pastebime, kad laikinųjų apsaugos priemonių pritaikymas, kuriuo akcininkui draudžiama balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, ne tik apriboja akcininko teisę į paties nuosavybę bei jos valdymą, bet ir tam tikram laikotarpiui netiesiogiai perleidžia akcininko turimų akcijų (nuosavybės) valdymo teisę kitiems asmenims be jokio sutikimo ar galimybės daryti bet kokią įtaką susirinkimo metu priimamiems kitų akcininkų sprendimams. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutas paprastai yra taikomas siekiant apriboti asmens galimybę valdyti, naudoti ar disponuoti savo nuosavybe, tačiau jokiais atvejais tokia nuosavybė nebūna perduodama į trečiųjų asmenų rankas, galinčių tiesiogiai daryti įtaką atitinkamos akcininko nuosavybės vertei ar kitaip ją paveikti. Pavyzdžiui, jeigu teismas pritaikytų asmeniui laikinąją apsaugos priemonę uždėdamas areštą jo automobiliui, tai tokia nutartimi būtų galima uždrausti automobiliu važinėti, jį parduoti ar automobilį kam nors paskolinti, bet teismas jokiais atvejais neperleistų tokių teisių jokiam trečiajam asmeniui prieš paties automobilio savininko valią. Visiškai priešingą situaciją matome analizuodami draudimo akcininkui balsuoti, kaip laikinosios apsaugos priemonės, pritaikymo pasekmes, kadangi nors tiesiogiai teismas numato akcininkui apribojimą tik pačiam akcininkui balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, tačiau tokiu veiksmu netiesiogiai suformuojama paradoksali situacija, kurioje už balsuoti negalintį akcininką susirinkimų metu balsuoja ir sprendimus, darančius įtaką apriboto akcininko nuosavybei (šiuo atveju – akcininko valdomoms akcijoms), priima kiti bendrovės akcininkai, dalyvaujantys ir turintys teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime. Svarbu pabrėžti, kad akcininkui suteikiama balsavimo teisė nėra savitiksliis dalykas, nes kita akcininko teisė bei pareiga – dalyvauti įmonės valdyme – gali būti įgyvendinama tik vieninteliu būdu, priimant tam tikrus sprendimus visuotinio akcininkų susirinkimo metu. Tad akivaizdu, kad akcininkai, teismo sprendimu netekę teisės balsuoti, netenka ir savo teisės dalyvauti bendrovės valdyme bei daryti bet kokią įtaką tolimesnei bendrovės veiklai.

Šioje vietoje svarbu prisiminti fundamentaliąsias asmens teisę į nuosavybę apibrėžiančias normas – Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnį bei Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Pirmojo Protokolo 1 straipsnį, kuriose įtvirtinta ir ginama asmens teisė į nuosavybę; taip pat šalia to verta paminėti LAT praktikoje suformuotą viziją, kad laikinųjų apsaugos priemonių institutas privalo būti taikomas sąžiningai ir rūpestingai, siekiant būtent ir tik teisėtų suinteresuotų asmens interesų užtikrinimo (LAT 2019 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Tad apibendrinus galima teigti, kad akcininko teisės balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime apribojimas taikant laikinasias apsaugos priemones iškreipia teisės aktais bei principais reglamentuotą asmens nuosavybės teisės ir jos gyvendinimo idėją.

1.2. Akcininko teisės į informaciją ribojimas

1.2.1. Atnaujintos ABĮ 18 straipsnio 1 dalies reguliavimo analizė teisės į informaciją ribojimo kontekste

Viena fundamentaliausių akcininko teisių – teisė į informaciją – akcininkui suteikia galimybę gauti informaciją ne apie savo paties nuosavybę (akcijas), o apie kitą objektą – bendrovę, kurios veiklos rezultatai apsprendžia jų vertę (Mikalonienė, 2015, p. 152). Tiesa, užsienio teisės doktrina pripažįsta, kad akcininko teisė į informaciją savaime nėra vertybė – ji veikiau laikoma įrankiu, kurio tikslas padėti akcininkui tinkamai įgyvendinti kitas jo turimas teises (Velasko, 2006-2007, p. 426), tokias kaip, pavyzdžiui, balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, pasinaudoti arba nepasinaudoti pirmumo teise įsigyti bendrovės išleidžiamų akcijų bei pradėti arba nepradėti juridinio asmens tyrimą. Taip pat svarbu pabrėžti, kad akcininko teisė į informaciją nėra absoliuti – štai, pavyzdžiui, Europos modelinis bendrovių aktas (toliau – EMCA) numato, kad bendrovės valdyba ar vadovas privalo suteikti akcininkams informaciją tik tokiu atveju, jei toks informacijos suteikimas nesukels bendrovei jokios materialinės žalos (EMCA, 2017, p. 255).

Lietuvoje bendrąją akcininko teisę į informaciją reglamentuoja ABĮ (16¹, 18 straipsniai, 26 straipsnio 10 dalis). Dar iki 2017 m., ABĮ 18 straipsnio 1 dalis nustatė skirtingą akcininkų galimybę pasinaudoti teise į informaciją, išskaidydama akcininkus į dvi grupes. Pirmoji grupė akcininkų, t. y. kiekvienas bendrovės akcininkas, valdantis bent vieną akciją, turėjo teisę susipažinti ir (ar) gauti tik tokių bendrovės dokumentų, kurie yra vieši pagal įstatymus ir nėra

susiję su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi, konfidencialia informacija, kopijas, o antroji grupė – akcininkai, turintys pusę ir daugiau bendrovės akcijų, turėjo didesnės apimties teisę – susipažinti praktiškai su visais bendrovės dokumentais – tame tarpe tiek su konfidencialia bendrovės informacija, tiek su komercinėms jos paslaptimis (LAT 2017 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau 2017 m. lapkričio 21 d., Lietuvos Respublikos Seimas, įgyvendindamas 2015 m. Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) Lietuvai pateiktas rekomendacijas (ABĮ Nr. VIII-1835 16¹, 18, 19...), įdiegė į ABĮ papildomus saugiklius, kuriais buvo suvienodinta daugumos ir mažumos akcininkų teisė gauti informaciją. Pagal aktualų reguliavimą, bendrovė akcininkams privalo leisti susipažinti tik su viešai skelbiamais bendrovės dokumentais bei bendrovės steigimo dokumentais ir, reikalui esant, pateikti akcininkams jų kopijas, tačiau akcininkui, siekiančiam susipažinti su dokumentais, susijusiais su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi ar konfidencialia informacija yra taikomi tam tikri apribojimai, t. y. tokia informacija akcininkui suteikiama tik jei jam būtina įgyvendinti teisės aktuose numatytus imperatyvius reikalavimus arba jei prašoma informacija yra būtina akcininkui vykdant teisės aktuose numatytus reikalavimus (ABĮ Nr. VIII-1835 16¹, 18, 19...). Remdamiesi EBPO pateiktomis rekomendacijomis tiek bendrovių teisės ekspertai, tiek praktikai galėjo tikėtis, kad keičiamas reglamentavimas vienodomis sąlygomis suteiks visiems akcininkams galimybę gauti visą informaciją apie bendrovę ir jos veiklą, tačiau Lietuvos įstatymų leidėjas vietoj visiškos laisvės visiems akcininkams gauti norimą informaciją suteikimo, tokią teisę dar labiau apribojo paprasčiausiai atsisakydamas privilegijų 1/2 ar daugiau akcijų turintiems ar valdantiems akcininkams susipažinti su visais bendrovės turimais dokumentais (Miliauskas, 2018).

Nors minėtas reguliavimas yra visai naujas ir teismų praktika šiuo klausimu dar nesuformuota, tačiau remiantis ankstesne Lietuvos bendrovių praktika iškeliamos tam tikros hipotezės, galinčios įprasminti naujųjų ABĮ pakeitimų daromą įtaką bendrovių veiklai ateityje:

Pirma, daugumos akcininkas visuotinio akcininkų susirinkimo metu gali pasiskirti save bendrovės vadovu ir taip gauti absoliučiai visą bendrovės informaciją palikdamas smulkiuosius akcininkus nuošalyje (Jakštaitė, 2020). Tokia situacija sukeltų tik dar didesnę nelygybę tarp bendrovės akcininkų ne tik jų turimų ar valdomų akcijų, bet ir akcijų suteikiamų *teisių* apimtyje. To pasėkoje, tarp smulkiųjų ir kontroliuojančiojo akcininko gali kilti nesutarimai ar smulkiųjų akcininkų nepasitikėjimas bendrovės vadovu, dėl kurio smulkieji akcininkai būtų priversti

svarstyti ginti savo interesus bendrovėje kitais civilinių teisių gynimo būdais, tokiais kaip, pavyzdžiui, juridinio asmens veiklos tyrimo inicijavimas³. Taip pat šalia to verta paminėti, kad uždarojo tipo bendrovės paprastai pasižymi mažu dalyvių skaičiumi, dėl kurio taip juridinio asmens dalyvių neretai susiformuoja specifinio (asmeninio) pobūdžio santykiai, todėl natūralu, kad vieni akcininkai su bendrovės valdyba ar vadovu gali turėti palankesnę santykį nei kiti akcininkai. Kadangi įstatymo leidėjas paliko bendrovės vadovybei visišką diskrecijos laisvę savo prerogatyva spręsti kam suteikti informaciją, o kam ne, akcininkai, turintys palankesnę santykį su bendrovės vadovu ar valdyba gali mėginti pasinaudoti savo padėtimi gaudami konfidencialią bendrovės informaciją bei užsitikrindami, kad kiti akcininkai tokios informacijos galimybes gauti neturėtų. Todėl akivaizdu, kad ABĮ pakeitimo tikslas atsisakyti suteikti papildomas privilegijas stambiesiems akcininkams lieka neįgyvendintas ir problema išlieka opi, nes stambusis akcininkas gali gauti visą bendrovės informaciją apeidamas įstatymą pasiskyręs save bendrovės vadovu, arba pasinaudojęs palankiais su bendrovės vadovybe saistomais ryšiais.

Antra, įstatymų leidėjas, sugriežtindamas juridinio asmens dalyvio teisę į konfidencialios informacijos apie bendrovės veiklą susižinojimą, palieka terpę bendrovės valdybai arba vadovui piktnaudžiauti nustatant, kurie bendrovės duomenys turėtų būti laikomi komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija⁴. Įvairia veikla užsiimančių bendrovių vadovybės į minėtos informacijos sąrašą gali įtraukti labai skirtingą informaciją, kurią paprastai tvirtina vidiniais bendrovės teisės aktais. Kaip jau minėta, pagal ankstesnę ABĮ akcininko teisės į informaciją reguliavimą, teisę su tokiais teisės aktais be jokių apribojimų turėjo galimybę susipažinti bent jau stambieji įmonės akcininkai, t. y. tie juridinio asmens dalyviai, kurių dalis įstatiniame kapitale viršijo 50 proc., tačiau pagal naująjį reguliavimą tokia teisė yra apribota visiems akcininkams be išimties – tai reiškia, kad bendrovės valdybai arba vadovui yra suteikta pilna diskrecija ne tik nuspręsti, kas bendrovėje yra laikoma komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija, bet ir jos neatskleisti nė vienam iš bendrovės akcininkų, nepaisant jų turimų akcijų paketo įstatiniame bendrovės kapitale. Pavyzdžiui, jei bendrovės vadovybė dirba nuostolingai ir dėl prastų bendrovės rezultatų baiminasi būti perrinkta visuotinio akcininkų susirinkimo metu, bendrovės vadovas ar valdyba lokaliniuose teisės aktuose gali paskelbti, kad

³ Teisės inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą bei jos ribojimo analizė yra pateikiama kitoje darbo dalyje, todėl šioje vietoje plačiau nenagrinėtina.

⁴ ABĮ 34 straipsnio 3 dalis numato bendrovės valdybai teisę pačiai nustatyti informaciją, kuri laikoma bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija.

tam tikra informacija ir (ar) dokumentai, kurie galėtų atskleisti jų nesąžiningus veiksmus bendrovės atžvilgiu yra konfidenciali ir atsisakyti ją akcininkams atskleisti, nebent akcininkai atitiktų įstatyme numatytus papildomus reikalavimus. Gali būti ir tokių situacijų, kad bendrovės vadovo ar valdybos priimami sprendimai ar sudaromi sandoriai, kurie yra nenaudingi bendrovei, yra taip užmaskuojami, kad akcininkai gali net nepastebėti, kad bendrovės veikla nuostolinga ir sužinoti apie tai tik visuotinio akcininkų susirinkimo metu. Atkreipiamas dėmesys, kad visuotinis akcininkų susirinkimas bendrovėse paprastai yra šaukiamas tik vieną kartą per metus, tad jei bendrovės vadovas ar valdyba, dangstydami konfidencialia informacija, savo nesąžiningą elgesį nuo akcininkų slepia vienerius metus, tai per tokį ilgą laiko tarpą bendrovei gali būti padaryti nepataisomi nuostoliai, po kurių bendrovė gali ir neatsitiesti. Tačiau jei svarbi bendrovės veiklos informacija, akcininkams pareikalavus, būtų atskleista anksčiau ir jie būtų pastebėję, kad bendrovės vadovybė priima bendrovei nuostolingus sprendimus, akcininkai tokiu atveju būtų galėję nedelsdami sušaukti neeilinį visuotinį susirinkimą ir perrinkti valdybą ir (arba) vadovą taip galbūt išsaugodami bendrovę nuo jos galimo bankroto ar priverstinio likvidavimo.

Naujasis teisės į informaciją reguliavimas ne tik atvėrė kelią bendrovių vadovų piktnaudžiavimui, bet ir paliko daugybę neaiškumų patiems bendrovių akcininkams. Lietuvos teismų praktikos šiuo klausimu nebuvimas – nors įstatymo pakeitimai buvo priimti dar 2017 metais – suponuoja prielaidą, kad akcininkai nežino, kada jie turi teisę į informaciją, o kada ne, kokia informacija bendrovės gali būti laikoma konfidencialia, ar kada apskritai dėl numanomo akcininko teisės į informaciją pažeidimo galima kreiptis į teismą. Dėl šios priežasties laukiama pirmųjų teismų sprendimų aptariamos problemos kontekste, kurie plečiamai išaiškintų akcininko teisės į informaciją reglamentuojančias normas bei išsklaidytų akcininkų abejones dėl savo turimų ir ginamų teisių apimtį.

1.2.2. Teisės užduoti bendrovei klausimus ribojimas

Vienas iš teisės į informaciją realizavimo būdų, kuri verta panagrinėti atskirai – tai teisė užduoti klausimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Prieš dalyvaudami visuotiniame akcininkų susirinkime akcininkai privalo turėti teisę susipažinti su visa reikiama informacija, susijusia su darbotvarkėje svarstomais klausimais. Remiantis EMCA, akcininkams turėtų būti suteikiama teisė užduoti klausimus ne tik prieš visuotinį akcininkų susirinkimą, bet ir jo metu, tačiau reikalavimai akcininkams pasinaudoti teise užduoti klausimus valstybėse narėse skiriasi.

Paprastai bendrovės baiminasi, kad akcininkai gali piktnaudžiauti savo teise užduoti klausimus siekiant gauti perteklinę informaciją apie bendrovę, todėl dauguma bendrovių veikimo tvarką reglamentuojančių nacionalinių įstatymų numato tam tikrus akcininkų teisės užduoti klausimus bendrovei apribojimus. Kai kurios valstybės reikalauja, kad akcininkų klausimai būtų pateikiami tik žodžiu paties visuotinio akcininkų susirinkimo metu, o kitos leidžia akcininkams klausimus pateikti tik raštu ir tik iki visuotinio akcininkų susirinkimo pradžios (EMCA, *supra note* 10, p. 256). Lietuva priklauso pastarajai kategorijai – čia akcininkai savo teise užduoti klausimus gali pasinaudoti tik iš anksto, o be to, bendrovė privalo atsakyti akcininkui tik tuo atveju, jeigu klausimai bendrovėje buvo gauti ne vėliau kaip likus 3 darbo dienoms iki visuotinio akcininkų susirinkimo (ABĮ, 2000). Tai reiškia, kad jei akcininkas savo klausimus užduos likus trumpesniai terminui iki visuotinio akcininkų susirinkimo, bendrovei lieka prerogatyva spręsti ar ji atsakymus į akcininko užduotus klausimus apskritai pateiks. Išsivaizduokime situaciją, kad akcininkas užduoda bendrovei klausimą paskutinę įstatyme numatytą termino dieną, t. y. likus 3 darbo dienoms iki visuotinio akcininkų susirinkimo, tačiau bendrovės pateiktas atsakymas į klausimą yra neišsamus arba iššaukiantis papildomus akcininkui rūpimus klausimus. Pavyzdžiui, rengiantis eiliniam visuotiniam susirinkimui, kuriame numatomas metinių finansinių ataskaitų tvirtinimo svarstymas, akcininkas pateikia bendrovei klausimą, ar bendrovė per ataskaitinius metus sudarė kokias nors sutartis su trečiosiomis šalimis. Jei bendrovė į tokį klausimą atsako tik toje apimtyje, kurioje klausimas buvo suformuluotas, t. y. kad taip, sutartys buvo sudarytos su A, B ir C be išsamesnio paaiškinimo, akcininkui automatiškai kyla kiti bendrovės atsakymą papildantys klausimai: kokios tokios sutartys, koks buvo jų turinys, kokie jose numatyti bendrovės finansiniai įsipareigojimai ir pan., tačiau remiantis pažodiniu ABĮ 16¹ straipsnio aiškinimu, akcininkas papildomų klausimų užduoti nebegalėtų, nes klausimai bendrovei gali būti pateikti tik likus ne mažiau kaip trimis dienoms iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos. Kasacinio teismo yra ne kartą išaiškinta, kad bendrovės akcininkai, priimdami sprendimus, privalo atsižvelgti į įstatymuose įtvirtintą viešąjį interesą, veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi (LAT 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje). Siekdamas įgyvendinti šią prievolę akcininkas, balsuodamas visuotiniame akcininkų susirinkime, turi žinoti visą reikiamą informaciją tam, kad galėtų priimti teisingiausią ir bendrovei naudingiausią sprendimą. Tad akivaizdu, jog draudimas akcininkui užduoti bendrovei klausimus visuotinio akcininkų susirinkimo metu užkerta kelią tinkamam tokios teisės įgyvendinimu.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos ABĮ akcininko teisės pateikti bendrovei klausimų kontekste yra per griežtas. Suprantama, kad įstatymų leidėjas į ABĮ įtraukdamas ribojimą pateikti bendrovei klausimų visuotinio akcininkų susirinkimo metu siekė užkirsti kelią akcininkams piktnaudžiauti šia teise bei užtikrinti sklandų visuotinį susirinkimą (Kersting, 2009, p. 2317), tačiau tokią apsaugą būtų galima įtvirtinti panaudojant ir kiek švelnesnes priemones. Pavyzdžiui, Vokietijos akcinių bendrovių įstatymo 131 straipsnis numato, kad bendrovės valdyba, gavusi klausimą iš akcininko visuotinio akcininkų susirinkimo metu, privalo į jį atsakyti, jei prašoma suteikti informacija yra reikalinga siekiant tinkamai priimti sprendimus susirinkimo darbotvarkėje numatytais klausimais (German stock corporation act, 1965). Pagal pateiktą reguliavimą akivaizdu, kad akcininkui informacija nėra teikiama be jokių apribojimų, t. y. atsakymai į klausimus teikiami tik tuo atveju, jei jie susiję su bendrovės veikla ir tik tiek, kiek tokios informacijos reikia siekiant priimti tinkamus sprendimus visuotinio akcininkų susirinkimo metu (Kersting, 2009, p. 2317). Tokį šios normos išaiškinimą pateikė ir Vokietijos Aukščiausiasis Teismas konstatuodamas, kad akcininko bendrovei pateiktų klausimų sąrašas turi būti pagrįstas, t. y. kad atitinkama iš bendrovės gauta informacija akcininkui turi būti vertinga priimant sprendimus balsavimų metu (EMCA, *supra note* 10, p. 256). Tačiau šioje vietoje svarbiausia pabrėžti, kad Vokietijos reguliatorius palieka akcininkui galimybę užduoti klausimus bendrovei ne tik prieš visuotinį akcininkų susirinkimą, bet ir jo metu, taip suteikiant juridinio asmens dalyviui teisę tinkamai išnaudoti ir kitą jam akcijų suteikiamą teisę – balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime priimant bendrovei naudingus sprendimus.

Kaip jau minėta, dalimi akcininko teisių gynybos priemonių galima pasinaudoti tik turint pakankamą informaciją apie bendrovės veiklą, tad apibendrinus tai ir visa, kas išdėstyta, darytina išvada, kad teisės į informaciją užtikrinimas yra *esminė sąlyga* siekiant užtikrinti efektyvų akcininko teisių gynybos priemonių sistemos funkcionavimą (Miliutis, 2014, p. 52), todėl jai turi būti taikomi aukščiausi apsaugos, o ne ribojimų standartai. Ir nors naujasis teisės į informaciją reglamentavimas ABĮ buvo vedinas kilnių įstatymo leidėjo tikslų, tačiau kol kas kyla hipotezė, kad griežtesnio akcininko teisės į informaciją ribojimo įtvirtinimas neprisidėjo prie skaidresnio bendrovės valdymo.

1.3. Teisės ginčyti bendrovės sandorius CK 1.82 straipsnio pagrindu turinys ir ribojimai

Kaip jau minėta prieš tai, akcininkas savo teises gali ginti ne tik ABĮ, bet ir CK numatytais akcininkų teisių gynimo būdais, vienas iš jų – akcininko teisė ginčyti bendrovės sandorius. Tai kolektyvinis akcininkų teisių gynimo būdas, nes pareikšdamas reikalavimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu akcininkas gina visų bendrovės akcininkų teises, o teismui sandorį pripažinus negaliojančiu ir pritaikius restituciją sandorio objektas ar jo piniginis ekvivalentas sugrįžta į bendrovės turto masę (LAT praktikos dėl akcininko teisių... p. 12).

CK 1.82 straipsnyje nurodyti sandoriai, pažeidžiantys juridinio asmens teisingumą (bendrovės steigimo dokumentuose nustatytą valdymo organo kompetenciją ar sandoriai, prieštaraujantys bendrovės veiklos tikslams) gali būti nuginkijami tik griežtai įstatyme nustatytų asmenų (CK, 2000). Tokių asmenų sąrašą galime rasti to paties straipsnio 3 dalyje – ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu turi teisę pareikšti pats juridinis asmuo, jo steigėjai ir juridinio asmens dalyviai nepriklausomai nuo turimo akcijų paketo dydžio bendrovės įstatiniame kapitale⁵, tačiau tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t. y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja bendrovės veiklos tikslams. Dar 2011 m. LAT išaiškino, jog tam, kad privačiojo juridinio asmens teisnumui prieštaraujantis sandoris būtų nuginkytas, yra būtina sąlygų visuma: *pirma*, turi būti nustatytas valdymo organo kompetencijos pažeidimas ar (ir) prieštaravimas juridinio asmens tikslams; *antra*, turi būti įrodytas juridinio asmens kontrahento ginčijamame sandoryje nesąžiningumas ir *trečia*, turi būti nustatytas sandorį ginčijančio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas (LAT 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje). Būtent trečioji sąlyga suponuoja, kad akcininkui, siekiančiam pasinaudoti sandorio nuginkijimo teise, neužtenka tik pagrįsti ir įrodyti bendrovei sukeltą žalą – akcininkas privalėtų įrodyti, kad ginčijamas bendrovės sandoris būtent jam, kaip akcininkui, sukelia tiesioginius neigiamus padarinius, o tai neretai gali tapti iššūkiu, pavyzdžiui, kai juridinio asmens dalyvis gindamas savo teises veikia ne tik kaip akcininkas, bet ir kaip to paties juridinio asmens kreditorius.

⁵ Tačiau nepaisant to, CK palieka galimybę kituose įstatymuose numatyti ir specialius reikalavimus, kuriuos turi atitikti ieškinį reiškiantys asmenys (pvz. tam tikro akcijų (balsų) skaičiaus turėjimas).

Tokie atvejai dažniausiai pasitaiko ginčijant bankrutuojančios bendrovės sandorius⁶. UAB „Adagrus“ byloje ieškovas, kuris buvo tiek bankrutuojančios bendrovės akcininkas, tiek jos kreditorius, prašė pripažinti negaliojančiomis žemės sklypų pirkimo-pardavimo sutartis, kurios buvo sudarytos tarp UAB „Adagrus“ bei kitų trečiųjų asmenų. Ieškovas savo teisinį subjektiškumą byloje grindė tuo, kad UAB „Adagrus“ teismo nutartimi buvo iškelta bankroto byla, atskira teismo nutartimi patvirtintas finansinis ieškovo reikalavimas, todėl ieškovas turi teisę ginčyti bendrovės sudarytus sandorius CK 1.82 straipsnio pagrindu, nes tokie sandoriai pažeidžia tiek pačios bendrovės, tiek jos kreditorių teises bei teisėtus interesus⁷. Tačiau apeliacinės instancijos teismas tokius ieškovo (vėliau – apelianto) reikalavimus atmetė, nes nagrinėjamu atveju ieškovas, kaip UAB „Adagrus“ kreditorius, nepatenka į CK 1.82 straipsnio 3 dalyje numatytą asmenų sąrašą ir todėl pareikšti tiesioginį ieškinį šio straipsnio pagrindu, teisėju kolegijos vertinimu, neturėjo teisės (Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje). Iš to galime padaryti išvadą, kad ginant savo teises teisme itin svarbu atskirti, ar juridinio asmens dalyvis siekia apginti savo – kaip bendrovės akcininko ar kaip bendrovės kreditoriaus – teisėtus interesus, nes nuo to priklausys juridinio asmens dalyvio teisių gynimo būdas – vienu atveju jis privalės savo teises ginti CK 1.82 straipsnio pagrindu, o kitu atveju būtų siūloma reikšti ieškinį remiantis *actio Pauliana* institutu (CK 6.66 straipsnis). Toks keblus ir dvilypis kelių susijusių juridinio asmens dalyvio interesų gynimo reguliavimas apsunkina akcininko galimybes apginti savo teises aptariamo instituto pagrindu – tai akivaizdžiai parodo ir teismų praktika, nes akcininkų ieškiniai, teikiami CK 1.82 straipsnio pagrindu, teismų neretai yra netenkinami.

Prieš teikiant ieškinį teismui dėl bendrovės sandorių pripažinimo negaliojančiais, akcininkas pirmiausia įvertins, ar toks procesas jam *bus naudingas*, todėl galutinis akcininko sprendimas dėl kreipimosi į teismą priklausys nuo numanomų patiriamų išlaidų ir iškylančių sunkumų, kuriuos akcininkas gali patirti ne tik ikiteisminėje ir teisminėje bylos nagrinėjimo

⁶ Nors Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatyme pareiga ginčyti bendrovės sudarytus sandorius nustatyta bankroto administratoriui, tai nereiškia, kad kreditoriai, gindami savo pažeistus interesus, neturi teisės ginčyti iki bankroto bendrovės sudarytų sandorių (Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas, 2019). Doktrinoje nurodoma, kad normos, numatančios bankroto administratoriaus teisę ginčyti bendrovės sudarytus sandorius negalima interpretuoti kaip imperatyvo, nustatančio išimtinę griežtai tik administratoriaus teisę kreiptis į teismą dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo (Kavalnė, Norkus, 2011, p. 173). Tokią pat poziciją randame ir teismų praktikoje, pagal kurią teise ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius gali naudotis ir kreditoriai, gindami savo pažeistus interesus (LAT 2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje).

⁷ Ieškovo teigimu, nustačius, kad žemės sklypų įsigijimo kaina neatitiko realios jų rinkos vertės, ginčo sandoriai prieštarauja UAB „Adagrus“ kaip privataus juridinio asmens tikslui siekti pelno.

stadijose, bet ir bylai pasibaigus, jei ji, pavyzdžiui, būtų išspręsta akcininko nenaudai. Taigi kuo brangesnė ir daugiau iššūkių kelianti pasirodys numanoma akcininko teisių gynimo eiga, tuo labiau tikėtina, kad akcininkas į teismą minėtu klausimu nesikreips ir savo teisių apskritai negins (Report Of High Level Group..., 2002, p. 48).

Dar vienas esminis dalykas, galintis sulaikyti akcininką pasinaudoti juridinio asmens teismumui prieštaraujančių sandorių pripažinimo negaliojančiais institutu yra tas, kad sandorį ginčijančio akcininko interesai gali būti apginami tik *netiesiogiai*. Tai reiškia, kad akcininko nauda, net ir teismui patenkinus jo ieškinį, lieka neaiški – pavyzdžiui, jeigu teismas patenkintų išvestinį akcininko ieškinį ir bendrovės vadovas atlygintų bendrovei žalą, bendrovės finansinis padėties pagerėjimas *per se* negarantuotų, kad pelno dalis bus skirta dividendams, o be to, jeigu nėra akcijų pirkėjo, akcininkui sudėtinga būtų tikėtis gauti naudos iš kapitalo prieaugio net ir parduodant akcijas (Mikalonienė, 2015, p. 79). Šalia to, nepatraukliu šis teisių gynimo institutas galėtų pasirodyti ypač smulkiesiems bendrovės akcininkams, kadangi jų tikėtina nauda, net ir teismui patenkinus ieškinį, apsiribotų tik procentine įstatiniame kapitale valdomų akcijų dalimi, o pareikšdamas ieškinį dėl juridinio asmens sandorio pripažinimo negaliojančiu, akcininkas tiek riziką dėl galimai neigiamos bylos baigties, tiek bylinėjimosi išlaidas privalėtų prisiimti visa apimtimi (*Ibid.* p. 80).

Kone didžiausią iššūkį akcininkui keliantis reikalavimas siekiant nuginkčyti bendrovės sandorį teisme – pareiga įrodyti bendrovės kontrahento ginčijamame sandoryje nesąžiningumą. Kasacinio teismo jurisprudencijoje teigiama, kad CK 6.67 straipsnyje įtvirtinta nesąžiningumo prezumpcija ginčams dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu CK 1.82 straipsnio pagrindu nėra taikoma (LAT praktikos dėl akcininko teisių... p. 19), tai reiškia, kad kitos sandorio šalies sąžiningumas yra preziumuojamas, todėl akcininkas teikdamas ieškinį teismui turi kartu ir įrodyti, kad ginčijamo sandorio kontrahentas žinojo arba turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris prieštarauja juridinio asmens teismumui. Šiuolaikinei civilinei teisei plėtojantis civilinių santykių stabilumo, teisinio tikrumo ir apibrėžtumo, sutarties išsaugojimo (*favor contractus*) principų linkme, galiojantys įstatymai trečiųjų sąžiningų asmenų interesų apsaugos naudai riboja galimybę nuginkčyti juridinio asmens sandorius, sudarytus pažeidžiant jų teismumą (LAT 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje), todėl ir teismų praktikoje pastebimas itin griežtas ieškovo pateikiamų faktų, neva įrodančių trečiosios šalies nesąžiningumą ginčijamo sandorio sudarymo metu, vertinimas. Pavyzdžiui, UAB „Elpreka“ byloje ieškovės grindė kitos sandorio

šalies nesąžiningumą bendrovės įstatų normomis, kuriose buvo nurodyta, jog dėl ilgalaikio turto įsigijimo už kainą, didesnę kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, sprendžia valdyba. Tačiau ginčijamą sandorį sudarė ne valdyba, o vienasmenis vadovas, kuris ginčo sutartyje deklaravo, jog yra visi būtini leidimai, sutikimai, patvirtinimai ir įgaliojimai sudaryti minėtą sutartį bei patikino, kad jo kompetencija pasirašant sandorį nėra viršijama. Kasacinis teismas šioje byloje pažymėjo, kad kontrahento (kitos sandorio šalies) nepakankamo atidumo, rūpestingumo aplinkybė nelemia nesąžiningumo, nes nepakankamas atidumas ar rūpestingumas pats savaime nereiškia nesąžiningumo (*Ibid.*). Iš to seka ir kita prielaida, kad juridinio asmens steigimo dokumentų viešo paskelbimo faktas tokiais atvejais taip pat nėra pakankamas kitos šalies nesąžiningumo įrodymas, todėl apibendrinus, kas išdėstyta, pripažįstama, jog siekiant įrodyti kitos sandorio šalies veikimo nesąžiningumą, akcininkui gali kilti didžiulis iššūkis, kuris gali labai apsunkinti visą teisės kreiptis į teismą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu procesą arba priversti akcininką visai atsisakyti šia teise pasinaudoti.

Ir galiausiai – ABĮ ribojama akcininko teisė į su bendrovės veikla susijusią informaciją sudaro kliūtis akcininkui, kaip ieškovui, įrodyti teismui aplinkybes, kuriomis jis remiasi (Mikalonienė, 2015, p. 81)⁸. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad su juridinio asmens teismumu gali būti nesuderinamas tik aiškus, akivaizdus sandorio nenaudingumas, kai tokio sandorio palikimas galioti reikštų aiškų neteisingumą vienai iš sandorio šalių (LAT 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau net ir tokio pobūdžio sudaromo sandorio nenaudingumas ne visada akcininkui gali būti pastebimas. Pavyzdžiui, UAB „Plieninis skydas“ byloje teismas nustatė, kad žemės sklypo pirkimo-pardavimo sandoris, sudarytas tarp bendrovės vadovo (kuris tuo pačiu metu buvo ir bendrovės akcininkas, valdantis 50 proc. bendrovės akcijų) ir jo draugo, neatitiko įprastos verslo praktikos, nes pagal preliminariąją tarp šalių sudarytą sutartį, sumokėtas avansas sudarė daugiau nei 2/3 sandorio vertės, ir, atsižvelgiant į preliminariosios sutarties 5 punktą, tuo atveju, jeigu UAB „Plieninis skydas“ nepagrįstai ir vienašališkai atsisakytų sudaryti pagrindinę sutartį ar nesumokėtų likusios sklypo kainos atsakovui (ginčo sandorio kontrahentui), pastarasis įgytų teisę negrąžinti sumokėto avanso (šiuo aspektu UAB „Plieninis skydas“ prisiėmė neprotingą riziką). Svarbu paminėti, jog minėtas avansas atsakovui buvo sumokėtas grynais pinigais (2 mln. litų) nesudarant jokių pinigų perdavimą patvirtinančių dokumentų ir

⁸ Akcininko teisė į informaciją bei jos ribojimas plačiau analizuojamas atskiroje darbo dalyje, todėl šioje vietoje jos turinys ir problematika detaliau nenagrinėjami.

sandorio šalys atsisakė atskleisti bet kokias pinigų perdavimą patvirtinančias aplinkybes. Be to, teismas sprendė, kad žemės sklypas buvo įsigytas už ženkliai didesnę kainą nei jo rinkos vertė. Visų šių aplinkybių kontekste verta paminėta, kad ieškovas, siekęs užginčyti tarp bendrovės ir bendrovės vadovo draugo sudarytą sandorį, buvo kitas akcininkas, kurio akcijų vertė bendrovės įstatiniame kapitale (kaip ir bendrovės vadovo, sudariusio ginčijamą sandorį) sudarė 50 proc. (Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje). Šiai konkrečiai situacijai pritaikius praeitoje darbo dalyje jau aptartus galimus akcininko teisės į informaciją ribojimus pagal naująjį ABĮ reguliavimą, galime aiškiai pastebėti, kad du lygiaverčiai (t. y. vienodą akcijų dalį bendrovės įstatiniame kapitale) bendrovės akcininkai turi kardinaliai skirtingas galimybes susipažinti su bendrovės veiklos informacija. Akcininkas, kuris kartu yra ir bendrovės vadovas, turi ne tik neribotą teisę į visą bendrovės konfidencialią informaciją bei jos komercines paslaptis, bet toks akcininkas savo prerogatyva gali ir nustatyti šios teisės naudojimo tvarką kitam akcininkui, kai tuo tarpu to kito akcininkui teisė būti supažindintam su bet kokia bendrovės veiklos informacija, jei ji nėra viešai prieinama, yra praktiškai neįgyvendinama. Tai puikiai pagrindžia analizuojama UAB „Plieninis skydas“ byla, kurioje nustatyta, jog preliminarioji sutartis buvo sudaryta nedelsiant po 2015 m. gegužės 14 d. vykusio bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo. 2016 m. kovo 29 d. visuotiniame akcininkų susirinkime buvo kalbama apie investicijas į naujas patalpas, tačiau bendrovės vadovas apie preliminariąją sutartį neužsiminė. Taip pat apie nurodytas aplinkybes nebuvo informuota ar paaiškinta jokiame kitame visuotiniame akcininkų susirinkime, bendrovės finansinėje atskaitomybėje (*Ibid.*), tad iš viso to, kas išdėstyta, manoma, jog bendrovės vadovas nuo kito akcininko tyčia slėpė tarp bendrovės ir trečiojo asmens sudaromus bendrovės tikslams prieštaraujančius bei akivaizdžiai bendrovei nenaudingus sandorius ir tai darė ilgą laiką, matyt, tikėdamasis, kad juridinio asmens dalyvis apie tokius bendrovės vadovo veiksmus apskritai nesužinos ir sudaryti sandoriai liks galioti.

Apibendrinus šią dalį darytina išvada, kad akcininkas, siekiantis pasinaudoti teise užginčyti bendrovės sandorius, kurie, jo manymu, prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams arba peržengia vadovo/valdybos kompetenciją, gali susidurti su daugybe iššūkių tiesiogiai arba netiesiogiai apribojančių jo teisę kreiptis į teismą šiuo klausimu, tokių kaip – dideli ir nebūtinai atsiperkantys bylos nagrinėjimo kaštai, neproporcinga rizika turimų akcijų skaičiui įstatiniame kapitale bei galimai gauti asmeninei naudai net ir bylos laimėjimo atveju, itin sudėtinga ir kebli

įrodinėjimo, kad sandorį sudariusi trečioji šalis yra nesąžininga, našta bei itin ribota prieiga prie bendrovės veiklos informacijos resursų.

1.4. Teisė kreiptis dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais, jos ribojimas

Privačioje bendrovėje kiekvienas akcininkas turi teisę kreiptis į teismą su ieškiniu prašydamas pripažinti negaliojančiais bendrovės organų – visuotinio akcininkų susirinkimo arba kitų bendrovės organų (tokių kaip bendrovės vadovo, valdybos ir stebėtojų tarybos) – sprendimus. Bendrovės organų sprendimų nuginkijimo pagrindus ir tvarką Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje reglamentuoja CK 2.82 straipsnio 4 dalis, kuri nurodo galimus ieškinio pateikimo pagrindus bei ABĮ 19 straipsnio 10 dalis, numatanti specialius subjektus, kurie turi teisę kreiptis dėl bendrovės sprendimų pripažinimo negaliojančiais bei nustatanti pasinaudojimo tokia teise senaties terminą.

Galimybė realizuoti šį kolektyvinį civilinių teisių gynimo būdą Lietuvoje įstatymais nėra ribojama nei tam tikru akcijų (balsų) skaičiumi, nei bendrovės atviro ar uždaro tipo teisine forma⁹. Taip siekiama ne tik užtikrinti bendrovės veiklos kontrolę bei geresnį jos valdymą, bet ir pirmiausia suteikti apsaugą smulkiųjų akcininkų interesams, kuri Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje neatsitiktinai yra pripažįstama viešuoju interesu (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas). Jeigu akcininkų ginčų sprendimas būtų paliekamas tik savireguliacijai, valstybė rizikuotų prarasti investicijas, o be to, silpna smulkiųjų akcininkų interesų apsauga didintų bendrovės kapitalo pritraukimo kaštus (Mikalonienė, 2015, p. 71). Todėl akcentuojant smulkiųjų akcininkų galimybės kreiptis į teismą dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais aktualumą, šioje dalyje analizuotinas tokios teisės ribojimas, atspindintis Lietuvos teismų praktikoje.

Minėtoji ABĮ 19 straipsnio 10 dalis numato baigiamąjį sąrašą subjektų, galinčių pasinaudoti teise kreiptis į teismą dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais. Dar 2006 m. LAT konstatavo, kad atsižvelgiant į vieną iš teisinio apibrėžtumo bei teisėtų

⁹ Pavyzdžiui, Italijoje uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės dalyvis gali ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimą tik jeigu jis nesutiko su tokiu sprendimu, o atviro tipo bendrovės akcininkas turi teisę reikšti ieškinį nepriklausomai nuo savo valios išraiškos (t. y. nepriklausomai nuo to, ar balsavo „už“, „prieš“ ar susilaikė), o Vokietijoje atvirkščiai – norint pripažinti negaliojančiais akcinės bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus yra reikalingas tiek dalyvavimas susirinkime, tiek balsavimas „prieš“, tačiau šios sąlygos nėra būtinos ribotos atsakomybės bendrovių sprendimų ginčijimui (Mikalonienė, 2012, p. 10-11).

lūkesčių principo (CK 1.2 straipsnio 1 dalis) aspektų – pagarbą įgytoms teisėms, taip pat į siekį užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir jų subjektinių teisių bei pareigų apibrėžtumą, tiems asmenims, kurie, juridinio asmens organui priimant ginčijamą sprendimą, nebuvo to juridinio asmens dalyviai, CK 2.82 straipsnio 4 dalies nuostatos negali būti taikomos (LAT 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje). Tai reiškia, kad ieškovas, norėdamas pasinaudoti aptariama teise, ginčijamo sprendimo priėmimo dieną bendrovės akcininkų registre turi būti įregistruotas akcininku. Tačiau praktikoje gali būti taip, kad asmeniui ginčijamo sprendimo momentu dar nėra suteiktas bendrovės akcininko statusas arba asmuo akcininko statusą jau yra praradęs dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo paties valios. Tokiai situacijai susiklosčius, asmeniui yra užkertamas kelias ginti savo teises teisme, nes nebūdamas bendrovės akcininku asmuo neturi reikiamo *locus standi*. Pavyzdžiui, UAB „Ekonominės informacijos analizės ir leidybos centras“ byloje ieškovė kreipėsi į teismą su ieškiniu pripažinti visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimą, kuriuo ieškovė buvo atleista iš direktorės pareigų, negaliojančiu. Ieškovė tokį savo reikalavimą grindė nurodydama, kad ji negavo pranešimo apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą, jo darbotvarkės bei paties susirinkimo nutarimo, pagal kurį ji buvo atleista iš pareigų. Ieškovė patikslintame ieškinyje taip pat nurodė, kad ankstesnėje tarp tų pačių šalių nagrinėjamoje byloje pagal ieškovės ieškinį atsakovams teismas nutartimi buvo patvirtinęs taikos sutartį, pagal kurią atsakovai įsipareigojo per 20 dienų nuo nutarties priėmimo dienos perleisti ieškovei 25 paprastąsias UAB „Ekonominės informacijos analizės ir leidybos centras“ akcijas, tačiau atsakovai tokios prievolės neįvykdė. To pasėkoje, ieškovės reikalavimas pripažinti visuotinį akcininkų sprendimą negaliojančiu buvo atmestas. Teismas tokį savo sprendimą grindė tuo, kad tarp šalių sudaryta taikos sutartis dėl akcijų perleidimo ieškovei iki šiol nėra įvykdyta, akcijos ieškovei nėra perduotos, ji neįregistruota bendrovės akcininkų registre (tai reiškia, kad ginčijamo akcininkų susirinkimo sprendimo priėmimo dieną ieškovė nebuvo bendrovės akcininkė), todėl ieškovė neprivalėjo būti informuota apie šaukiamą akcininkų visuotinį susirinkimą, o jos, kaip bendrovės direktorės, dalyvavimas susirinkime neturėtų įtakos minėtame susirinkime priimtiems sprendimams (Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. birželio 17 d. sprendimas civilinėje byloje). Iš šios situacijos pastebima, kad ieškovės teisė kreiptis į teismą CK 2.82 straipsnio 4 dalies kontekste buvo apribota, nes ji nepateko į baigtinį įstatyme numatytų asmenų, galinčių kreiptis dėl ginčijamų sprendimų nuginčijimo, sąrašą nepaisant to, kad tokią teisę ji būtų turėjusi, jei atsakovas būtų tinkamai įvykdęs savo pareigą perleisti ieškovei akcijas.

Praktikoje gali pasitaikyti ir tokia situacija, kai ginčijamo sprendimo priėmimo dieną juridinio asmens dalyvis akcininko statusą jau yra praradęs – pavyzdžiui, jei kiti bendrovės akcininkai pasinaudoja teise „išstumti“ akcininką, kuris veikia prieš bendrovės interesus, priverstinai išperkant jo akcijas (CK 2.115 straipsnis). Teismui tenkinus tokį akcininkų(-o) ieškinį, juridinio asmens dalyvis privalėtų priverstinai parduoti savo turimas akcijas kitiems bendrovės akcininkams taip prarasdamas visas akcininko statuso jam suteiktas teises – tame tarpe ir teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės organų sprendimų nuginkijimo – nuo pat akcijų nuosavybės perleidimo momento. Tačiau nereikėtų atmesti galimybių, kad teismo sprendimas įpareigoti akcininką parduoti savo akcijas ateityje dar gali būti pakeistas. Pavyzdžiui, UAB „Preskonita“ ginčo atveju tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai pagal ieškovės N. K. ieškinį atsakovei SIA „J. L. invest“ dėl priverstinio UAB „Preskonita“ akcijų pardavimo bylą išsprendė būtent ieškovės naudai, t. y. įpareigodama atsakovę savo akcijas priverstinai parduoti (Lietuvos Apeliacinio teismo 2013 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje). Tokia nutartis buvo skundžiama kasacine instancija, tačiau, kaip žinia, apeliacinės instancijos teismo nutartis įsigalioja nedelsiant, t. y. nuo jų priėmimo dienos¹⁰, todėl atsakovas, net ir teikdamas skundą LAT bei tikėdamasis sau palankaus teismo sprendimo, savo turimas akcijas privalėjo nedelsdamas parduoti, taip prarasdamas ir visas akcijų jam suteikiamas teises. Ir nors pateiktos situacijos atveju LAT nutartimi žemesnės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą (LAT 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje), tačiau įsivaizduokime, kokios būtų buvusios galimos pasekmės, jei vis dėlto LAT kasacinį skundą būtų tenkinęs panaikindamas apeliacinės instancijos teismo nutartį akcijas priverstinai parduoti.

LAT įvertinęs visas bylos aplinkybes ir konstatavęs, kad priverstinis akcijų pardavimas neproporcingai pažeidžia skundžiamo akcininko teises, greičiausiai turėtų ne tik panaikinti buvusias teismų nutartis/sprendimus, bet ir taikyti restituciją¹¹. Tai reikštų, kad akcininkas būtų grąžinamas į pradinę situaciją prieš nutarties, kuria jis buvo įpareigotas parduoti savo akcijas, įsigaliojimo momentą ir jam būtų suteikiamos visos prarastos akcijų suteikiamos teisės įskaitant ir nagrinėjamą – teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės sprendimo pripažinimo negaliojančiais. Kadangi kasacinis procesas dažniausiai užtrunka ilgą laikotarpį (minėtos bylos atveju – kiek ilgiau nei 8 mėnesius), o bendrovė per tą laikotarpį dažniausiai ir toliau aktyviai veikia – t. y.

¹⁰ CPK 279 straipsnio 1 dalis.

¹¹ Restitucija yra taikoma tada, kai asmuo privalo grąžinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo dėl to, kad sandoris, pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio* (CK 6.1454 straipsnio 1 dalis)

priimami įvairių bendrovės organų – tame tarpe ir visuotinio akcininkų susirinkimo – sprendimai, už kuriuos akcininkas neturi galimybės nei balsuoti, nei juos ginčyti CK 2.82 straipsnio 4 dalies pagrindu, nes asmuo, praradęs akcininko statusą, nebe patenka į minėto straipsnio subjektų, galinčių kreiptis į teismą dėl sprendimo pripažinimo negaliojančiu, sąrašą. Tokios teisės apribojimas trunka viso kasacinės bylos nagrinėjimo metu, todėl kasatorius, restitucijos taikymo pagrindu buvęs gražintas į bendrovę jau kaip pilnateisis jos akcininkas, gali nesutikti su bendrovės organų sprendimais, kurie buvo priimti jam nesant bendrovės akcininku ir gali tokius sprendimus ginčyti. Tačiau akcininko galimybė kreiptis į teismą, pavyzdžiui, dėl visuotinio akcininkų susirinkimo (kurio įvykimo dieną dar galiojo apeliacinės instancijos nutartis ir kasatorius neturėjo bendrovės akcininko statuso) sprendimo pripažinimo negaliojančiu yra tik teorinė, kadangi priklausomai nuo priimto bendrovės sprendimo pobūdžio bei nuo paties sprendimo priėmimo momento praėjusio laiko tarpo kyla klausimas, ar tokio sprendimo ginčijimas galėtų sukelti kokias nors teises pasekmes tiek bendrovei, tiek pačiam akcininkui. Pavyzdžiui, jeigu visuotinis akcininkų susirinkimas priimtų strateginį sprendimą likviduoti bendrovę ir šį sprendimą įgyvendintų dar iki kasacinio teismo nutarties priėmimo ir įsigaliojimo dienos, tai akcininkas neturėtų net teorinės galimybės ginčyti tokio sprendimo, nes bendrovė jau nebeegzistuoitų ir restitucija būtų tiesiog neįmanoma.

Akcininkas gali prarasti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, statusą ne tik CK 2.115 straipsnio pagrindu, bet ir kitais pagrindais, pavyzdžiui, kai akcininkas perleidžia savo akcijas kitiems asmenims dovanojimo sutarties pagrindu negalėdamas suprasti savo veiksmų bei jų valdyti. Jei tokia sutartis būtų ginčijama teisme, tikėtina, po kiek laiko būtų pripažinta negaliojančia nuo jos sudarymo momento CK 1.89 straipsnio pagrindu ir negaliojančio sandorio šalis privalėtų gražinti kitai šaliai visa, ką yra gavusi pagal sandorį (restitucijos pagrindu), t. y. visos akcijos būtų gražinamos pradiniam jų savininkui bei kartu su akcijomis pereitų ir visos akcijų suteikiamos teisės – tame tarpe ir akcininko teisė kreiptis į teismą dėl bendrovės organų priimtų sprendimų, kurie buvo priimti akcininkui perleidus savo akcijas tretiesiems asmenims, pripažinimo negaliojančiais. 2014 metais tokia situacija realiai buvo nagrinėjama Šilalės rajono apylinkės teisme, kuriame ieškovas prašė pripažinti negaliojančiomis akcijų dovanojimo sutartis (sudarytas dar 2012 metais), pagal kurias ieškovas padovanojo savo dviems seserims 33 paprastasias vardines UAB „Balsia“ akcijas (Šilalės rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 29 d. sprendimas civilinėje byloje). Svarbu paminėti, kad galutinį sprendimą šioje byloje Klaipėdos

apylinkės teismas priėmė tik 2016 metais¹², kuriuo akcijų dovanojimo sutartys, sudarytos dar 2012 metais, buvo pripažintos negaliojančiomis nuo jų sudarymo momento¹³ bei buvo patenkintas ieškovo reikalavimas dėl restitucijos taikymo – ieškovo nuosavybėn buvo grąžintinos 33 paprastosios vardinės UAB „Balsia“ akcijos nuo pat dovanojimo sutarties sudarymo momento (t. y. nuo pat 2012 metų). Akivaizdu, kad laikotarpis, kurio metu ieškovas neturėjo galimybės dalyvauti bendrovės veikloje bei naudotis akcijų suteikiamomis teisėmis, yra neproporcingai ilgas ir per tokį laikotarpį bendrovės galėjo priimti daugybę strateginių sprendimų, kuriuos ginčyti teisme būtų beprasmiška, nes atstatyti buvusios padėties būtų paprasčiausiai neįmanoma. Taigi ir vėl susiduriame su problema, kai buvęs bendrovės akcininkas, praradęs savo statusą dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, o vėliau restitucijos instituto pagrindu tokį statusą susigrąžinęs, nors ir išsaugojo teorinę teisę kreiptis į teismą dėl bendrovės organų sprendimų, priimtų akcininkui buvus „nušalintam“ nuo bendrovės veiklos, tačiau praktiškai teismai tokio akcininko ieškinio netenkintų, nes grąžinti į pradinę stadiją jau įgyvendintus bendrovės organų sprendimus būtų neįmanoma.

Nors manytina, kad *ex lege* akcininko teisė naudotis aptariamu teisiniu įrankiu pagrįstai nėra siejama su papildomais reikalavimais akcininkui *locus standi* suteikiant kiekvienam iš jų (Mikalonienė, 2015 p. 88), bėgant laikui, teismai šios taisyklės aiškinimą formulavo ir taikė skirtingai. Pavyzdžiui, 2001 metais LAT savo praktikoje pažymėjo, kad vien faktas, jog akcininko turimų akcijų skaičius negali nulemti ginčijamų visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimų priėmimo ar nepriėmimo, nesudaro pagrindo atmesti akcininko ieškinio dėl visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų nutarimų pripažinimo negaliojančiais, nes priešingu atveju būtų paneigiamos smulkiųjų akcininkų teisės ir sudaromos sąlygos stambiesiems akcininkams ignoruoti mažiau turinčių akcininkų teises (LAT 2001 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje). Teismas nurodė, kad ieškovo turimų akcijų skaičius nėra ir negali būti savarankišku kriterijumi, kuriuo vadovaujantis sprendžiamas visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų

¹² Pirmosios instancijos teismo sprendimu ieškinytis buvo atmestas, tuomet jis buvo apskūstas apeliacine instancija ir 2015 m. Klaipėdos apygardos teismas nutartimi bylą sustabdė paskirdamas byloje papildomą teismo psichiatrijos ekspertizę, todėl galutinį sprendimą byloje Klaipėdos apygardos teismas pateikė tik 2016 metais (Klaipėdos apygardos teismo 2016 m. kovo 31 d. sprendimas civilinėje byloje).

¹³ Teismas savo tokią poziciją grindė tuo, kad ieškovas ginčijamus sandorius sudarė nors ir būdamas *de jure* veiksnus, tačiau dėl nuo 2011 metais diagnozuotos ir progresuojančios ligos negalėjo suvokti savo veiksmų esmės teisinių sandorių sudarymo srityje, suprasti, suvokti motyvą turėti ir tinkamai išreikšti valią nuosavybės teisės valdymo srityje, suvokti dovanojimo sandorių esmės ir pasekmių – kad neatlygintinai perduoda savo akcijas atsakovėms ir taip netenka teisės gauti dividendus.

nutarimų teisėtumo klausimas. Tačiau po metų LAT išsakė jau kiek kitokią poziciją – akcinės bendrovės (toliau – AB) „Šeškinės Širvinta“ byloje, kurioje apie visuotinį akcininkų susirinkimą nebuvo tinkamai pranešta akcininkui, turinčiam 0,038 proc. bendrovės akcijų, kasacinis teismas nurodė, jog ieškovas, turintis tik 0,038 proc. visų bendrovės akcijų, iš esmės nedaro ir negali daryti lemiamos įtakos balsavimo dėl bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų rezultatams, ir sprendė, kad nėra pagrindo pripažinti tokį sprendimą negaliojančiu, nes *visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarkos pažeidimas yra neesminis, nesukėlė jokių neigiamų padarinių ieškovui*, taip pat nenustatyta, kad *ginčijamais susirinkimo sprendimais būtų pažeistas viešasis interesas* (LAT 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau nepaisant tokio teismo išaiškinimo galima daryti prielaidą, kad padarytas pažeidimas nebuvo tik formalus smulkiųjų akcininkų atžvilgiu (kaip, pavyzdžiui, AB FMĮ byloje, kur formaliai buvo pažeistas įstatymo reikalavimas apie šaukiamą susirinkimą paskelbti ne vėliau kaip prieš 30 dienų iki susirinkimo dienos, o atsakovai paskelbė prieš 29 dienas¹⁴ (LAT 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje)) – AB „Šeškinės Širvinta“ įstatuose nurodyta, kad apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą valdyba paskelbia laikraštyje „Kurier Wilenski“ ir praneša kiekvienam akcininkui registruotu laišku ar pasirašytinai įteikiant į rankas. Kaip matyti iš minėtų nuostatų, įstatatai reikalauja, kad atsakovas taikytų ne vieną iš įstatyme numatytų, o abu pranešimo akcininkams apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą būdus kartu, tačiau atsakovas antrosios sąlygos neįvykdė individualiai ieškovės apie šaukiamą susirinkimą neinformuodamas (ko, akivaizdu, akcininkas pagrįstai galėjo tikėtis), todėl darytina prielaida, kad akcininkas apie šaukiamą susirinkimą nesužinojo ir jame nedalyvavo dėl bendrovės įstatams prieštaraujančių bendrovės veiksmų.

Aptarta LAT nutartis buvo viena esminių toliau formuojant teismų praktiką šiuo klausimu. Toks išaiškinimas kai kurių bendrovių stambiesiems akcininkams galėtų pasirodyti kaip galimybė nekliudomiems piktnaudžiauti teise netinkamai arba visai neinformuojant smulkiųjų bendrovės akcininkų apie šaukiamus susirinkimus. Šioje vietoje svarbu paminėti, kad akcininko teisė dalyvauti akcininkų susirinkime apima ne tik teisę balsuoti, bet ir kalbėti bei užduoti bendrovei klausimus, todėl nepakankamas akcininko turimų balsų skaičius savaime dar nereiškia, kad toks akcininkas negalėtų padaryti lemiamos įtakos visuotinio akcininkų

¹⁴ 2009 m. gruodžio 15 d. įstatymu Nr. XI-564 ABĮ 26 straipsnio 4 dalyje numatytas terminas pranešti apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą buvo pakeistas į prievolę pranešti ne vėliau kaip likus 21 dienai iki visuotinio akcininkų susirinkimo dienos.

susirinkimo metu priimamiems sprendimams. Pavyzdžiui, jei smulkusis akcininkas pateiktų svarią nuomonę, kuri galėtų nulemti kitų bendrovės akcininkų balsavimo pasirinkimą bent vienu susirinkimo metu nagrinėjamu klausimu ir preziumuojamas akcininkų pasirinkimas pagal smulkiojo akcininko atskleistą poziciją būtų nepalankus stambiesiems bendrovės akcininkams, šie, nesąžiningų paskatų vedini, galėtų siekti, kad smulkusis akcininkas apie visuotinį akcininkų susirinkimą nesužinotų ir jame nesudalyvautų. Tokiu atveju smulkusis akcininkas ne tik prarastų teisę išreikšti savo nuomonę balsais, išsakyti ją viešai visuotinio akcininkų susirinkimo metu, bet ir netektų galimybės reikalauti teismo nuginčyti atitinkamą bendrovės organo sprendimą, nes teismas galimai jo netenkintų dėl akcininko lemiamos įtakos negalinčio daryti balsų skaičiaus bendrovės įstatiniame kapitale.

Smulkiųjų akcininkų ieškinių dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais (kai yra nesilaikoma ar netinkamai laikomasi visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarkos) netenkinimo bylose, argumentą dėl nepakankamos ieškovo įtakos balsuojant už bendrovėje priimamus sprendimus teismai aktyviai taiko ir iki šiol, tačiau tokia teismų pozicija, darbo autorės nuomone, yra kritikuotina, nes ji prieštarauja sąžiningumo ir lygiateisiškumo principams bei suteikia galimybę bendrovėms piktnaudžiauti savo turimomis galiomis neinformuojant smulkiųjų akcininkų apie šaukiamus susirinkimus taip ne tik pažeidžiant akcininko teises dalyvauti ir balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, bet ir atimant teisę apginti savo teises reikalaujant teismo atitinkamus sprendimus pripažinti negaliojančiais. Akivaizdu ir tai, kad įstatyme numatyta teisė ginčyti juridinio asmens organų sprendimus teisme *kiekvienam bendrovės akcininkui* yra tik teorinė, tačiau praktikoje negaliojanti, nes jei akcininko turimų akcijų kiekis įstatiniame kapitale nebus pakankamas daryti įtaką bendrovės organo priimtiems sprendimams, toks akcininko kreipimasis greičiausiai teismo tenkinamas nebus.

2. AKCININKŲ, TURINČIŲ 1/10 IR 1/20 AKCIJŲ ĮSTATINIAME KAPITALE, TEISĖS: DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Pirmoje dalyje buvo aptariamoms teisėms, kurias gali įgyvendinti bet kuris asmuo, turintis akcininko statusą, t. y. nuosavybės teise valdantis bent vieną akciją. Tačiau kad būtų įgyvendintos kitos teisės, būtina turėti tam tikrą minimalų akcijų skaičių. (LAT praktikos dėl akcininko teisių... p. 3). Pavyzdžiui, mažumos akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/20 visų balsų, gali papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę (ABĮ 25 straipsnio 3 dalis), taip pat gali siūlyti naujus sprendimų projektus į susirinkimo darbotvarkę įtrauktais klausimais, papildomus kandidatus į bendrovės organų narius, auditorių ar audito įmonę (ABĮ 25 straipsnio 4 dalis). CK taip pat nustatyta ne mažiau kaip 1/10 visų balsų turinčio akcininko teisė inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą (CK 2.124–2.131 straipsniai), taigi būtent šių konkrečių akcininko teisių ribojimai ir bus toliau nagrinėjami antrojoje darbo dalyje.

2.1. Teisės inicijuoti juridinio asmens tyrimą ribojimas

Juridinio asmens veiklos tyrimas – tai tam tikras specialusis auditas, teisinė priemonė ir procedūra, skirta, kilus abejonėms, nustatyti, ar juridinis asmuo, jo valdymo organai bei jų nariai veikia tinkamai (Krutulytė, 2014, p. 12). Doktrina išskiria du bendrovės veiklos tyrimo tikslus – pirma, sureguliuoti santykius tarp konfliktuojančių asmenų pašalinant valdymo aklavietės situacijas (perspektyvinis tikslas), antra, pateikti įvykusių bendrovėje faktų įvertinimą informuojant akcininką apie bendrovės veiklą (retrospektyvinis tikslas, nukreiptas į praeitį) (Mikalonienė, 2015, p. 172-173). Taigi, juridinio asmens veiklos tyrimo paskirtis yra dvejopa – viena vertus, veiklos tyrimu yra siekiama įgyvendinti juridinio asmens valdymo kontrolę ir kita vertus taip apsaugoti mažumos akcininkų privačius interesus bei visų akcininkų, suinteresuotų tinkamu bendrovės veiklos plėtojimu, interesus (Lietuvos Apeliacinio teismo 2018 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje). Tačiau šioje vietoje svarbu pabrėžti, kad byloje dėl juridinio asmens veiklos tyrimo teismui pritaikius atitinkamas priemones bendrovės veiklai sureguliuoti pirmiausia yra apginami bendrovės interesai, o kartu netiesiogiai – ir visų akcininkų bei įskaitant akcininko, kuris kreipėsi dėl bendrovės veiklos tyrimo, interesai, todėl akcininkų interesas yra tik išvestinis ir antraeilis ginamam bendrovės interesui (Mikalonienė, 2015, p. 173-174), ko pasekoje reiškia, kad akcininkai tiesioginės kompensacijos dėl pažeistų teisių šio instituto

pagalba gauti negali. Negana to, akcininkas, siekdamas pasinaudoti šiuo teisiniu gynybos būdu praktikoje susiduria su dideliais iššūkiais, kuriuos sukelia griežtos juridinio asmens veiklos tyrimo inicijavimą reglamentuojančios CK normos bei itin ribota akcininko prieiga prie bendrovės veiklos informacijos – būtent dėl šios priežasties, vadovaujantis Lietuvos teisės doktrina bei teismų praktika, darbe toliau pateikiama išsami įstatymų leidėjo nustatytų ribojimų problematika bei atskleidžiamas kai kurių CK numatytų reikalavimų nepagrįstumas mažumos akcininkų atžvilgiu juridinio asmens tyrimo inicijavimo kontekste.

Prieš pradėdant analizuoti konkrečius CK numatytus aptariamo instituto ribojimus, verta paminėti, kad pagrindiniu įkvėpimo šaltiniu Lietuvos CK kūrėjams aptariamo klausimo kontekste tapo Nyderlandų civilinis kodeksas, iš kurio be reikšmingų pakeitimų buvo perimtos ir pritaikytos kone visos juridinio asmens tyrimo institutą reglamentuojančios taisyklės (Tikniūtė, 2012, p. 527). Pavyzdžiui, tiek Nyderlandų, tiek Lietuvos civiliniuose kodeksuose numatytas papildomas reikalavimas akcininko, norinčio pasinaudoti teise kreiptis į teismą dėl juridinio asmens tyrimo, turimų ar valdomų akcijų vertei, kuri turi būti ne mažesnė kaip 1/10 įstatinio kapitalo (CK, 2000)¹⁵. Doktrina pažymi, kad vienas iš įstatymo leidėjo tikslų, įtvirtinant tokį papildomą reikalavimą akcininkui, buvo siekis prevenciškai riboti nesąžiningą akcininkų naudojimąsi šiuo teisiniu mechanizmu (Mikalonienė, 2015, p. 174). Tačiau giliau panagrinėjus aptariamo akcininko teisės instituto pritaikymą ir panaudojimą praktikoje, galime išvelgti ir kitų svarbių aspektų, kurie netiesiogiai apriboja ar kitaip apsunkina akcininko galimybę kreiptis į teismą dėl bendrovės veiklos tyrimo net ir tuo atveju, jei šis atitinka CK 2.125 straipsnio 1 dalyje numatytas sąlygas.

Įstatymų leidėjas Lietuvos teismams suteikė itin plačią diskrecijos teisę nagrinėjant klausimus, susijusius su bendrovės juridinio asmens tyrimu. Pirmiausia teismas sprendžia, ar apskritai egzistuoja pakankamas pagrindas pradėti tyrimą; antra, teismas apibrėžia tyrimo ribas, kurios tam tikru aspektu gali skirtis nuo pareiškėjo numatytų pagrindų ir trečia – teismas turi teisę taikyti bendrovei vieną iš CK 2.131 straipsnio 1 dalyje numatytų priemonių. Tai reiškia, kad realiai pareiškėjas (akcininkas) turi teisę tik inicijuoti juridinio asmens tyrimą, tačiau visiškai negali daryti įtakos to tyrimo eigai (Tikniūtė, 2012, p. 532).

Juridinio asmens veiklos tyrimo pagrindas yra CK 2.125 straipsnyje nustatyto asmens

¹⁵ Šalia to, Nyderlandų civilinis kodeksas teisę kreiptis į teismą dėl juridinio asmens tyrimo suteikia ir tiems akcininkams, kurie valdo 225 tūkstančius eurų nominalios vertės akcijų, jeigu steigimo dokumentai nenumato mažesnio dydžio (Dutch Civil Code, 1992).

abejonė, ar juridinis asmuo, kaip toks, ar šio juridinio asmens valdymo organai bei jų nariai veikė tinkamai (LAT 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje). Kadangi CK nedetalizuoja netinkamos veiklos požymių, todėl aplinkybės, kuriomis grindžiamas veiklos netinkamumas, turi nurodyti patys akcininkai, prašantys atlikti tyrimą. Pareiškėjo nurodomos aplinkybės yra vertinamojo pobūdžio, todėl teismas kiekvienu individualiu atveju savo prerogatyva nusprendžia, ar prašyme nurodytos aplinkybės yra pakankamas pagrindas pradėti juridinio asmens veiklos tyrimą, tačiau netiria ir nevertina juridinio asmens, jo valdymo organo ar jų narių konkrečių veiksmų (LAT 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje). Iš šių LAT išaiškinimų darytina išvada, kad visa įrodymų apie netinkamą bendrovės ar jos organų veiklą surinkimo ir pateikimo teismui našta tenka pačiam į teismą besikreipiančiam akcininkui. Tačiau šioje vietoje svarbu pabrėžti, kad informacija ar dokumentai, įrodantys netinkamą bendrovės veiklą, gali būti susiję su bendrovės komercine paslaptimi ar konfidencialia informacija, su kuria akcininkas (užtikrindamas tokios informacijos ar dokumentų konfidencialumą) galėtų susipažinti tik dviem ABĮ 18 straipsnyje numatytais atvejais – kai akcininkui būtina įgyvendinti teisės aktuose numatytus imperatyvius reikalavimus ir kai akcininkui atitinkama informacija yra būtina jau vykdant teisės aktuose numatytus reikalavimus¹⁶. Kadangi kreipimasis į teismą su prašymu pradėti juridinio asmens tyrimą nepatenka nei į vieną iš minėtų atvejų apimtį, bendrovė neprivalo suteikti akcininko reikalaujamų duomenų ir tokio akcininko prašymo galėtų paprasčiausiai netenkinti, todėl akcininkas, net ir žinodamas tam tikrus faktus, atspindinčius netinkamą bendrovės ar jos organų vykdomą veiklą, jų pareiškime teismui panaudoti negalėtų, nes neturėtų galimybės pateikti teismui rašytinių atitinkamą informaciją pagrindžiančių aplinkybių. Būtent tokia situacija buvo užfiksuota UAB „Dasella“ byloje, kur ieškovas (valdantis 50 proc. bendrovės akcijų) pateikė bendrovei ir jos direktoriui prašymą leisti susipažinti su dokumentais, kartu įsipareigodamas neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties bei konfidencialios informacijos¹⁷. Bendrovės direktorius dokumentus pateikti atsisakė (LAT 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje), todėl darytina išvada, kad atsakovas specialiai bandė nuslėpti nuo ieškovo informaciją apie bendrovės veiklą taip siekdamas užkirsti kelią akcininkui įgyvendinti teises. Svarbu paminėti, kad nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismai ne tik nepasisakė

¹⁶ ABĮ 18 straipsnio pakeitimai formaliai nustato, kad be jokių apribojimų akcininkai gali susipažinti tik su informacija ir dokumentais, kurie pagal įstatymus yra vieši bei su steigimo dokumentuose nurodyta informacija ir dokumentais (Miliauskas, 2018).

¹⁷ Ši situacija vyko 2016 metais, kai dar galiojo sena ABĮ 18 straipsnio redakcija numatanti, kad 1/2 ar daugiau akcijų turintys ar valdantys akcininkai turi teisę susipažinti su visais bendrovės turimais dokumentais.

dėl fakto, kad bendrovės direktorius neteikė ieškovui informacijos apie bendrovės veiklą, bet ir ignoravo aplinkybę, jog visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai buvo priimami vienašališkai, nekviečiant į juos ieškovo bei neišsaugant susirinkimų protokolų. To pasėkoje, apeliacinės instancijos teismas (priešingai nei sprendė pirmosios instancijos teismas), neįžvelgė pagrindo bendrovės veiklos tyrimo inicijavimui, todėl akcininko ieškinį atmetė (Lietuvos Apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje)¹⁸.

Tačiau praktikoje gali pasitaikyti situacijų, kada akcininkas įtaria apie netinkamą bendrovės ar jos organų funkcionalumą, tačiau dėl elementaraus turimos informacijos trūkumo, galimybės kreiptis į teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo akcininkas net nekvestionuoja, nors, jei jis būtų tinkamai informuotas apie bendrovės veiklą, tokį veiksma atliktų siekdamas išsaugoti bendrovę bei apginti savo, kaip bendrovės akcininko, interesus. Teisė į informaciją apie bendrovę ir jos veiklą padeda akcininkui racionaliai įgyvendinti ir kitas akcininko teises (Mikalonienė, 2015, p. 58), todėl apibendrinus tai, kas pateikta, darytina išvada, kad ABĮ apibrėžtos akcininkui taikomos kliūtys susipažinti su tam tikra bendrovės veiklos informacija netiesiogiai tampa kitos akcininko teisės – kreiptis į teismą su prašymu pradėti bendrovės veiklos tyrimą – priežastimi.

Kaip jau minėta, plati teismų diskrecija juridinio asmens tyrimo instituto kontekste pasireiškia ne tik teismo privilegija nuspręsti, ar yra pakankamas pagrindas tokį tyrimą apskritai pradėti, bet ir galimybė taikyti CK 2.131 straipsnio 1 dalies 1-8 punktuose numatytas poveikio priemones, jei atlikto tyrimo metu ekspertai nustato netinkamą juridinio asmens veiklą. Tačiau net jei ekspertai juridinio asmens tyrimo metu nustatytų, kad bendrovės ar jos organų veikla iš tikrųjų yra netinkama ir teismas tam pritartų, įstatymas neįpareigoja teismų taikyti minėtame CK straipsnyje numatytų poveikio priemonių – vadinasi, teismai gali visai atsisakyti jas taikyti, jei, teismo nuomone, jos būtų neveiksmingos (LAT 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje). Faktas, kad teismai bendrovės veiklos tyrimo procese gali paskelbti veiksmus neteisėtais ir vis tiek netaikyti jokios teisių gynimo priemonės rodo, kad teismo vaidmuo šiame procese yra tik užtikrinti pusiausvyrą tarp juridinio asmens dalyvių ir interesų grupių, tačiau konkretaus akcininko interesus šiuo institutu nėra ginamas (Tikniūtė, 2012, p. 532). Darbo autorės nuomone,

¹⁸ Vėliau ši nutartis buvo apskūsta LAT, kur kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė juridinio asmens veiklos tyrimo pradžią reglamentuojančias teisės normas, spręsdamas, kad nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo pradėti tokio tyrimo, ir nukrypo nuo LAT suformuotos šių normų taikymo praktikos, todėl skundžiamą nutartį panaikino (LAT 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje).

toks juridinio asmens veiklos tyrimo instituto reguliavimas yra įstatymo spraga, kuri turėtų būti užpildyta arba įstatymo leidėjo, arba teismų praktikos. Šis teiginys grindžiamas tuo, jog teismo sprendimas netaikyti jokios poveikio priemonės nustačius netinkamą bendrovės veiklą pirmiausia būtų nesąžiningas juridinio asmens veiklos tyrimo iniciatoriaus finansiniu atžvilgiu. Vos pirmojoje bendrovės tyrimo inicijavimo stadijoje akcininkas turi sumokėti ne tik žyminį mokestį teismui (300 Eur) ir honorarą advokatui už jo atstovavimą teisme, bet, jei teismas sutinka pradėti tyrimą tenkindamas pareiškimą, akcininkas dar ir apmoka ekspertų darbo išlaidas. Visų antra, teismui netaikant jokios iš CK numatytų poveikio priemonių susidaro teisinis vakuumas, arba kitaip tariant, įgyvendinamas *procesas dėl proceso*. Bylos baigtis nepritaikius jokių poveikio priemonių yra vertintina kaip neproporcinga visų byloje dalyvavusių subjektų (tiek pareiškėjų, tiek ekspertų) atliktų veiksmų atžvilgiu ir neįgyvendinanti juridinio asmens veiklos tyrimo instituto tikslų. Tai pagrindžia ir kasacinio teismo praktikos dėl 2.131 straipsnio 1 dalyje nurodytų priemonių taikymo apibendrinimas, kuriame pasakytina, kad pareiškėjas gali kreiptis dėl juridinio asmens veiklos tyrimo nesiekdamas, kad teismas pritaikytų kurią nors iš 2.131 straipsnio 1 dalyje nustatytų priemonių, o tik kad *konstatuotų tam tikrų faktų buvimą* (LAT praktikos dėl akcininko teisių... 2019. p. 80). Tačiau akivaizdu, kad *faktų konstatavimas* šio instituto paskirties kontekste galutiniame rezultate nesukeltų jokių teisinių pasekmių nei bendrovei, nei akcininkams, todėl klausimas paprasčiausiai liktų neišspręstas.

Šio skyriaus pabaigai atkreipiamas dėmesys į CK 2.126 straipsnio 3 dalį, kuri numato privalomą advokato dalyvavimą tiek rengiant kreipimąsi į juridinį asmenį, tiek teikiant pareiškimą teismui dėl juridinio asmens veiklos tyrimo. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad ši norma imperatyvi – privalomas advokato dalyvavimas reiškia, kad visi procesiniai dokumentai, taip pat ir ieškinio pareiškimas, privalo būti pasirašyti advokato (LAT 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Būtent taip ši teisės norma yra aiškinama ir teisės doktrinoje (CK Mikelėnas *et. al.* 2002, p. 250). Darbo autorės nuomone, privalomas advokato dalyvavimo reikalavimas juridinio asmens tyrimo procese yra neproporcingas ir perteklinis. Tokia pozicija grindžiama Konstitucinio teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimu, kuriame bendra taisyklė, numatanti, jog apeliacinį skundą surašo advokatas, buvo įvertinta kaip apeliacinio skundo padavimą ribojanti sąlyga. Ir nors juridinio asmens veiklos tyrimo inicijavimo bei apeliacijos procesai yra du savarankiški teisės institutai, tačiau galima atkreipti dėmesį į minėto Konstitucinio teismo išaiškinimo motyvus, kurie, darbo autorės nuomone, galėtų būti pritaikomi

abiem institutams bendrai: Konstitucinis teismas pasakė, kad yra asmenų, kurie kreiptis į advokatą negali, be kita ko, dėl finansinių priežasčių arba nenori dėl to, kad byla nėra sudėtinga, arba dėl to, kad faktines bylos aplinkybes pats asmuo žino geriau, todėl galimybės įgyvendinti konstitucinę teisę kreiptis į apeliacinės instancijos teismą (šiuo atveju – į apygardos teismą dėl juridinio asmens veiklos tyrimo pradėjimo) civilinėse bylose yra apribotos. Įsigilinus į minėto išaiškinimo tikslus bei paskirtį, CK nuostata dėl advokato privalomo dalyvavimo juridinio asmens veiklos tyrimo inicijavimo procese atrodo nelogiška bei neproporcinga naujausiems civilinio proceso atstovavimo reguliavimo tendencijoms, todėl darbo autorė siūlytų keisti šią įstatymo nuostatą atsisakant privalomo advokato dalyvavimo abiejose stadijose – tiek rengiant kreipimąsi į juridinį asmenį, tiek teikiant pareiškimą teismui dėl juridinio asmens veiklos tyrimo.

2.2. Teisės papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, siūlyti naujus sprendimų projektus į susirinkimo darbotvarkę įtrauktais klausimais, papildomus kandidatus į bendrovės organų narius, auditorių ar audito įmonę bei jų ribojimas

Akcininko teisė papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę papildomais klausimais bei siūlyti naujus sprendimo projektus į susirinkimo darbotvarkę suteikia akcininkams galimybę netiesiogiai daryti įtaką visuotiniams akcininkų susirinkimams (EMCA, 2017, p. 250). EMCA 11.13 skyriaus 1 dalis aiškiai numato akcininkams galimybę siūlyti bendrovėse konkrečius klausimus, kurie būtų įtraukti į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę¹⁹, tačiau reikalavimai akcininkui, siekiančiam pasinaudoti šia teise, skirtingų jurisdikcijų nacionaliniuose teisės aktuose yra nevienodi. Pavyzdžiui, Šiaurės Europos šalyse, akcininkai gali reikalauti, kad bet kuris jų pageidaujamas klausimas būtų įtrauktas į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę ir visuotinis susirinkimas turi diskreciją priimti sprendimą bet kokiais su bendrovės veikla susijusiais klausimais, tačiau kitose teisinėse sistemose akcininkui, siekiančiam pasinaudoti šia teise yra keliamas papildomas reikalavimas – turėti atitinkamą kiekį akcijų bendrovės įstatiniame kapitale ir priešingai nei prieš tai minėtose, šiose jurisdikcijose visuotinis akcininkų susirinkimas galimų priimti sprendimų kontekste yra ribojamas savo kompetencijos,

¹⁹ Teisė įtraukti klausimus į visuotinio susirinkimo darbotvarkę ir teikti sprendimų projektus taip pat numatyta ir bendrovėms, kurių akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje – Akcininkų teisių direktyvos 6 straipsnyje bei jį įgyvendinančiame ABĮ 26¹ 1 dalies 1 punkte – tačiau kadangi šioje darbo dalyje buvo pasirinkta aptarti minimos akcininkų teisės ribojimą tik privačiose bendrovėse, atitinkamai nurodyti straipsniai plačiau darbe nenagrinėjami.

kurią individualiai apibrėžia nacionaliniai bendrovės veiklą reglamentuojantys teisės aktai (EMCA, 2017, p. 237). Pastarąjį reglamentavimo modelį taiko Vokietija – joje teise papildyti akcininkų susirinkimo darbotvarkę gali pasinaudoti tik tie akcininkai, kurių akcijos sudaro ne mažiau kaip 1/20 dalį įstatiniame kapitale arba įstatinio kapitalo dalis viršija 500 000 eurų (German stock corporation act, 1965).

Kone identiškas įstatyminis reguliavimas šiuo klausimu įdiegtas ir ABĮ – įgyvendindamas 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse²⁰ – Lietuvos įstatymų leidėjas suteikė teisę akcininkams papildyti darbotvarkę tik tokiu atveju, jei jiems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/20 visų balsų. Minėtos direktyvos preambulėje teigiama, kad veiksminga akcininkų kontrolė yra būtina sąlyga tinkamam bendrovės valdymui įgyvendinti, todėl akcininkų kontrolės mechanizmą reikia lengvinti ir skatinti – tai pasiekti direktyvoje siūloma suteikiant akcininkams galimybę *veiksmingai* pasinaudoti teise įtraukti savo klausimus į darbotvarkę. Būtent todėl direktyvoje numatytos akcininkų teisės įtraukti klausimus į visuotinio susirinkimo darbotvarkę kontekste imperatyviai nurodoma, kad jei valstybės narės nuspręstų apriboti šią akcininko teisę išskeldamos papildomą sąlygą dėl turimo minimalaus akcijų paketo dydžio, tai tokia įstatyminė riba negalėtų viršyti 5 proc. viso akcinio kapitalo. Nors ABĮ numatyta taisyklė dėl akcininko teisės papildyti darbotvarkę formaliai atitinka Europos Sąjungos teisės aktus, tačiau galima abejoti, ar toks šios teisės reglamentavimas visiškai atitinka pagrindinį direktyvos tikslą *pagerinti* akcininkų naudojimosi teisėmis sąlygas bei užtikrinti galimybę veiksmingai jomis naudotis. Užsienio teisės doktrinoje taip pat akcentuojama, kad veiksminga akcininkų kontrolė yra gero bendrovės valdymo prielaida (Dijkhuizen, Nijland, 2017, p. 224), todėl tinkama bendrovės valdymo sistema turėtų užtikrinti veiksmingą akcininkų teisės įtraukti savo norimus klausimus į visuotinio susirinkimo darbotvarkę įgyvendinimą tam, kad akcininkai turėtų galimybę aktyviai daryti įtaką bendrovės veiklai bei vystymui. Kai kuriose Europos Sąjungos valstybėse (pavyzdžiui, Nyderlanduose) įstatymų leidėjas apribodamas akcininkų teisę papildyti darbotvarkę grindžia tokią savo poziciją pastangomis kovoti su per dideliu akcininkų aktyvumu (*Ibid.*), tačiau analizuojant Lietuvos teismų praktiką šiuo klausimu pastebėta, kad Lietuvos bendrovės

²⁰ Nors ši direktyva yra skirta bendrovėms, kurių akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, Lietuvos įstatymo leidėjo projekte direktyvos nuostatas, pagerinančias naudojimąsi akcininkų teisėmis, buvo siūlyta taikyti ir UAB, todėl ABĮ 25 straipsnio 3 dalies reguliavimas yra taikomas tiek AB, tiek UAB bendrai (ABĮ 1, 4, 7, 14, 16..., 2009).

nesusiduria su didelėmis problemomis gavusios prašymus papildyti bendrovės darbotvarkę ar kad tokie prašymai reikšmingai sutrikdytų bendrovės veiklą ar visuotinio susirinkimo eigą. Išaiškinimo, kodėl būtent tokia (1/20) akcijų turimo kapitalo riba yra apibrėžta Lietuvos ABĮ, nepateikia ir pats įstatymo leidėjas, todėl daroma prielaida, kad toks reguliavimas akcininko teisių atžvilgiu yra per griežtas, nepagrįstas ir visapusiškai nerealizuojantis įgyvendintos Europos Sąjungos direktyvos tikslų.

Sistemiškai aiškinant ABĮ 25 straipsnio 2 ir 3 dalis pastebima, kad ši akcininkams suteikiama teisė nėra absoliuti – visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkė privalomai turi būti papildyta tik tuo atveju, jei papildomi klausimai yra siūlomi pačių susirinkimo iniciatorių, tačiau akcininkai, patys nešaukę susirinkimo, turi teisę tik *pateikti prašymą* su siūlomais darbotvarkės pakeitimais – toks prašymas yra svarstomas bendrovės valdybos ar vadovo, o ne tiesiogiai perkeliamas į darbotvarkę, kaip tai numatyta 25 straipsnio 2 dalyje, apibrėžiančioje susirinkimo iniciatorių teisę papildyti darbotvarkę (kuri yra neribota). Toks reguliavimas palieka vietos interpretacijai, kadangi lieka neaišku, ar bendrovės vadovybė turi visais atvejais sutikti įtraukti akcininkų klausimus į darbotvarkę (jei tokie klausimai atitinka visuotinio akcininkų susirinkimo kompetenciją), ar vis dėlto yra atvejų, kada toks akcininkų prašymas gali būti netenkinamas ir jei taip – kokiais pagrindais tai gali būti įvykdyta. Siekiant aiškiau atskleisti minėtų ABĮ nuostatų interpretavimo problematiką atkreipiamas dėmesys į Panevėžio apygardos teisme nagrinėtą UAB „Kurklių karjeras“ bylą, kurioje užfiksuotos aplinkybės yra reikšmingos nagrinėjant aptariamą ABĮ normos aiškinimo ir taikymo problematiką: apeliantas teisme nurodė, kad į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę nebuvo įtraukti du akcininkų siūlomi klausimai (kurie buvo pateikti pagal ABĮ reikalavimus) – pareikšti nepasitikėjimą UAB „Kurklių karjeras“ direktoriui ir atšaukti jį iš pareigų bei paskirti naują bendrovės direktorių. Teismas šioje situacijoje neužfiksavo jokių bendrovės direktoriaus teisės aktų pažeidimo, tokią savo poziciją grįsdamas tuo, kad ieškovai (apeliantai) nebuvo įvykusio akcininkų susirinkimo iniciatoriai, todėl jų siūlymai papildyti susirinkimo darbotvarkę dviem papildomais klausimais *neprivalejo* būti įtraukti į darbotvarkę bei pabrėždamas, kad jei ieškovai (apeliantai) akcininkai būtų buvę minėto susirinkimo iniciatoriai, jų siūlomus du papildomus klausimus būtų buvę privaloma įtraukti į susirinkimo darbotvarkę (jeigu siūlyti klausimai atitiktų visuotinio akcininkų susirinkimo kompetenciją) (Panevėžio apygardos teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje). Nors toks teismo sprendimas ir neformuoja teismų praktikos, tačiau ši byla buvo

pasirinkta analizei dėl vertingų faktinių aplinkybių – matome, kad bendrovės vadovas be aiškaus pagrindo atsisakė įtraukti į visuotinio susirinkimo darbotvarkę sau nepalankius klausimus, o teismas šioje vietoje pažymėjo, kad bendrovės vadovas ir neturėjo prievolės tokių klausimų įtraukti, nes prašymo teikėjai nebuvo visuotinio susirinkimo iniciatoriai. Tokia situacija ir jos vertinimas pagrindžia teiginį, kad ABĮ 25 straipsnyje 2 ir 3 dalyse išskirtų subjektų – visuotinio akcininkų susirinkimo organizatorių ir kitų bendrovės akcininkų – teisės papildyti susirinkimo darbotvarkę reguliavimas yra skirtingai suvokiamas ne tik akcininkų ir bendrovės vadovų veiksmų vertinimo požiūriu, bet ir kvestionuotinas teismų išaiškinimų atžvilgiu.

Išanalizavus minėtą ABĮ reglamentavimą lieka apskritai neaišku, kodėl įstatymo leidėjas skirtingiems juridinio asmens dalyviams pasinaudoti teise papildyti darbotvarkę nustatė skirtingas tokios teisės įgyvendinimo sąlygas, taip *atskirdamas* visuotinio akcininkų susirinkimo iniciatorius, kurie taip pat gali būti ir bendrovės akcininkai, bei *kitus* bendrovės akcininkus. Darbo autorės nuomone, toks akcininkų teisės atskyrimas neturi pagrįsto teisinio pagrindo bei yra nesąžiningas tų akcininkų atžvilgiu, kurie patys neprisidėjo prie visuotinio akcininkų susirinkimo inicijavimo – ypač tuo atveju, jei susirinkimą inicijavo ne bendrovės vadovas ar valdyba, bet kiti bendrovės akcininkai – tokiu atveju mes turėtume situaciją, kai vieni akcininkai turi absoliučią teisę pildyti ir keisti susirinkimo darbotvarkę, o kitiems teikiant prašymą papildyti darbotvarkę yra brėžiama turimų akcijų kapitalo riba bei kvestionuojamas tokio prašymo priėmimo faktas, nes įstatymas *nenumato susirinkimo iniciatoriams pareigos tokį prašymą priimti*, net jei jis būtų pateiktas laikantis visų ABĮ nustatytų normų.

UAB „Žvėryno įrengimai“ byloje faktinės aplinkybės buvo kiek kitokios – čia visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkė, akcininkui pareikalavus, buvo papildyta papildomu klausimu. Tačiau teismas, nors ir akcentuodamas, kad darbotvarkė *tik galėjo, bet neprivalejo* būti keičiama akcininko, turinčio ne mažiau nei 1/10 balsų siūlymu, sistemiškai išanalizavęs ABĮ 23 straipsnio, 25 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatas padarė išvadą, jog tokio akcininko pasiūlytas klausimas turėjo būti įtrauktas į darbotvarkę bet koku atveju, kadangi antraip toks akcininkas galėtų pasinaudoti visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo iniciatyvos teise ir jo klausimas būtų privalomai įtrauktas į susirinkimo darbotvarkę (Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas civilinėje byloje). Tiesa, šioje vietoje svarbu paminėti, kad byla buvo sprendžiama galiojant senai ABĮ redakcijai, t. y. iki 2017 m. akcininkui, norinčiam pasinaudoti teise papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, reikėjo turėti ne 1/20, o

1/10 valdomų akcijų dalį bendrovės įstatiniame kapitale²¹. Tačiau nepaisant pasikeitusio ABĮ 25 straipsnio reglamentavimo, UAB „Žvėryno įrengimai“ byla darbo autorės pasirinkta apžvelgti neatsitiktinai – šios bylos išaiškinimas iš esmės atskleidė teorinę galimybę „apeiti“ įstatymą ir išvengti tokių paradoksalių situacijų, kaip, pavyzdžiui, jau minėtoje UAB „Kurklių karjeras“ byloje. ABĮ numačius vienodus reikalavimus tiek akcininko teisei papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, tiek akcininko teisei inicijuoti visuotinio akcininkų susirinkimą, akcininkas, kurio prašymas papildyti susirinkimo darbotvarkę bendrovės vadovo ar valdybos būtų netenkintas, turėtų galimybę pats inicijuoti visuotinį akcininkų susirinkimą ABĮ 23 straipsnio 1 dalies pagrindu, į kurio darbotvarkę turėtų galimybę įtraukti visus norimus nagrinėti klausimus. Tačiau dėl pasikeitusio reguliavimo akcininkai, turintys teorinę teisę papildyti susirinkimo darbotvarkę norimais klausimais, nebūtinai gali turėti iniciatyvos teisę susirinkimui šaukti, todėl toks įstatymo „apėjimas“ akcininkui ar akcininkų grupei, neturinčiai 1/10 akcijų bendrovės įstatiniame kapitale, šiai dienai būtų neįmanomas.

Išnagrinėjus šį aspektą lygiagrečiai kyla ir kitas klausimas – kodėl apskritai papildomi keliami reikalavimai akcininkui įvairių bendrovės veiklos institutų kontekste yra skirtingi? Šie dydžiai skiriasi ne tik tarp atskirų valstybių, bet ir toje pačioje valstybėje atskirų civilinių teisių gynimo būdų atžvilgiu (Mikalonienė, 2015, p. 87). Pavyzdžiui Nyderlanduose, visai taip pat kaip ir Lietuvoje, reikalavimai akcininkui, siekiančiam pasinaudoti atitinkamomis teisėmis ir jų gynimo būdais, gali būti siejami su bent viena akcija, 1/20, 1/10 arba 1/3 įstatinio kapitalo dalimi, tačiau teisės doktrinoje pripažįstama, kad paaiškinti skirtingus reikalavimus atskirų civilinių teisių gynimo būdų atžvilgiu būtų sudėtinga (Timmerman, Doorman, 2002, p. 509).

Atsižvelgus ir įvertinus visa, kas nurodyta viršuje, manytina, kad dvigubas akcininko teisės papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę reikalavimų standartas, kuris, *pirma*, nustato, kad tokia teise gali pasinaudoti tik tas akcininkas (akcininkų daugetas), kurių turimų akcijų dalis įstatiniame kapitale yra ne mažesnė nei 1/20; ir *antra*, kuris aiškiai nereglamentuoja bendrovės vadovo ar valdybos prievolės priimti akcininkų prašymą papildyti darbotvarkę taip palikdamas terpę klaidingoms tokios normos interpretacijoms *nepriimti* akcininkų prašymo net

²¹ Atsižvelgdamas į EBPO Bendrovių valdysenos principus, EBPO Bendrovių valdysenos komiteto ekspertų preliminarūs įžvalgas ir rekomendacijas Lietuvai, taip pat į Pasaulio banko tyrimo „Doing Business“ rodiklio rezultatus ir siekdamas įgyvendinti EBPO rekomendacijas, Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. priėmė teisės aktų pakeitimų projektą, kuriuo buvo pakeista ABĮ 25 straipsnio 3 dalies nuostata numatanti, kad visuotinio akcininkų susirinkimų darbotvarkė nuo šiol gali būti pildoma akcininkų, kuriems priklauso ne mažiau kaip 1/20 visų balsų, jeigu bendrovės įstatuose nenustatytas mažesnis balsų skaičius, siūlymu (ABĮ Nr. VIII-1835 16¹, 18, 19...).

jei šis atitinka ABĮ numatytus reikalavimus; yra perteklinis ir iki galo neaiškus, nes: *pirma*, įstatymo leidėjo numatytas reikalavimas akcininkui turėti atitinkamą akcijų dalį įstatiniame kapitale jau savaime nustato bet kurio akcininko ribojimą piktnaudžiauti savo turimomis teisėmis, nes tik atitinkamai įstatyme numatyta akcininkų dalis turėtų teisę papildyti susirinkimo darbotvarkę; *antra*, akcininko, kuris bendrovėje turi daugiau 1/20 įstatinio kapitalo, pareiškimas jau savaime yra svarus argumentas įtraukti jo atitinkamai siūlomą klausimą nagrinėti susirinkime, nes tai yra santykinai didelė bendrovę valdančių akcininkų dalis, į kurios nuomonę verta įsiklausyti; ir *trečia*, dvigubų standartų taikymas bendrovės iniciatorių ir kitų akcininkų atžvilgiu teisės papildyti darbotvarkę reguliavimo kontekste neproporcingai ir nepagrįstai apriboja akcininkų interesus. Svarbu nepamiršti, kad atitinkamo klausimo įtraukimo į darbotvarkę institutas yra skirtas vidinei bendrovės komunikacijai pradėti svarstant atitinkamai bendrovės akcininkų daliai svarbų klausimą, tačiau savaime nesuponuoja jokie visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo. To pasekoje, siūlytina keisti akcininko teisę papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę reglamentuojančias normas, suteikiant visuotinio akcininkų susirinkimo iniciatoriams bei kitiems akcininkams lygias teises pasinaudoti galimybe papildyti susirinkimo darbotvarkę bei atsisakyti įstatymų leidėjo numatyto 1/20 įstatinio kapitalo dalies barjero taip tikslingai įgyvendinant Europos Sąjungos direktyvos tikslus bei suteikiant akcininkams didesnę galią prisidedant prie bendrovės valdymo bei vystymo.

3. SUTARTINIŲ PRIEMONIŲ TAIKYMAS NETURTINIŲ AKCININKŲ TEISIŲ RIBOJIMO KONTEKSTE

ABĮ yra pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis bendrovių steigimą, valdymą, veiklą, akcininkų teises ir pareigas ir pan. (ABĮ, 2000), tačiau sutartinė bendrovės prigimties teorija nurodo, kad bendrovių teisės normos visų pirma turėtų būti suprantamos kaip dispozityvios (t. y. tokios, kurias šalys gali pakeisti tarpusavio susitarimais) (Lauraitytė, 2014, p. 142). Užsienio teisės mokslo doktrina taip pat akcentuoja, kad bendrovė turi būti suprantama kaip savanoriškų individų laisva valia sudarytų realių ar numanomų susitarimų kompleksas (Easterbrook, Fischel, 1991, p. 12) – būtent dėl šios priežasties ir Lietuvoje bendrovės yra steigiamos sutartiniu pagrindu, t. y. pirmiausia bendrovės steigėjai pasirašo steigimo sutartį (jei akcininkas vienas – tokiu atveju pasirašomas steigimo aktas) bei bendrovės įstatus. Tačiau šiuose dokumentuose numatytų taisyklių neretai nepakanka užtikrinant visapusišką akcininkų teisių apsaugą, todėl šalia minėtų bendrovės vidinių teisės aktų, akcininkai siekdami tinkamai įgyvendinti asmenines turtines ir (ar) neturtines teises, kurias jiems suteikia įgytos bendrovės akcijos, turi galimybę sudaryti papildomus tarpusavio susitarimus, doktrinoje vadinamus akcininkų sutartimis (angl. *shareholders' agreements*).

Asmuo, prieš įsigydamas bendrovės akcijų, turi atkreipti dėmesį ne tik į tų akcijų suteikiamas teises, bet ir į tai, ar akcininkas praktiškai galės tomis teisėmis pasinaudoti (Miliauskas, 2014, p. 156). Akcininkai negali aklaai pasikliauti tik privalomomis įstatymuose numatytomis taisyklėmis, nes jos gali neatliepti akcininkų poreikių ir interesų – būtent dėl šios priežasties akcininkai turėtų tarpusavyje derėtis sudarydami akcininkų sutartį, kurioje galėtų nusimatyti papildomas teises vienas kito atžvilgiu, apsibrėžti sutarties nevykdymo pasekmes ar sudaryti bendrovės valdymo tvarką, kurios laikantis būtų tenkinami visi susitariančiųjų šalių interesai (*Ibid.*).

Šioje vietoje svarbu pažymėti, kad akcininkų sutartys ABĮ nėra reglamentuojamos, tačiau ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 2 punktą netiesiogiai numato, kad tokius susitarimus akcininkams sudaryti *leidžiama*; be kita ko, konkrečių nuostatų akcininkų sutarčių atžvilgiu nenumato ir EMCA (EMCA, p. 105), o doktrinoje tik tarp kitko nurodoma, kad tokie susitarimai tarp akcininkų įstatymų normoms neprieštaruoja, todėl gali būti sudaromi (CK 6.156 straipsnio 1 dalis) (Mikalonienė, 2011, p. 18, 22). Tačiau nepaisant to, Lietuvos CK turi keletą straipsnių,

skirtų kai kurioms akcininkų teisių rūšims reguliuoti – tai CK 2.88 bei CK 2.89 straipsniai, kuriuose įtvirtintos akcininkų balsavimo teisės siejančios sutartys (šių sutarčių reguliavimo bei jų funkcionavimo problematika akcininkų teisių atžvilgiu darbe bus nagrinėjama atskirai).

Nors pagrindinė akcininkų sutarties idėja yra suteikti papildomą akcininkų teisių apsaugą tinkamam jų realizavimui, doktrinoje pripažįstama, kad tokios sutarties sudarymas gali sukelti kitas rizikas – hermeneutinę, kuri susijusi su kiekvienu papildomu žodžiu ar simboliu, įtvirtintu įstatymo galią turinčioje sutartyje, o taip pat neišbaigtumo riziką, nes akcininkų sutartys dažnai yra neišbaigtos arba nutyli eilę esminių aspektų (Marcinkevičius, 2015, p. 98). Būtent dėl šių priežasčių praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai akcininkų sutartys šalia pagrindinių savo funkcijų – bendrovės valdymo efektyvinimo ir galimų interesų konfliktų ateityje išvengimo (Miliauskas, 2012, p. 10) – atlieka ir kiek kitokį vaidmenį tiesiogiai arba netiesiogiai apribodamos tam tikras akcininkų neturtines teises. Nors dėl konfidencialaus akcininkų sutarčių pobūdžio jų turinio analizė šiame darbe atliekama nebus, tačiau nepaisant to, didelis dėmesys bus skiriamas akcininkų sudaromų sutarčių doktrininei analizei neturtinių akcininko teisių ribojimo kontekste tiek susitarimų sudariusių, tiek sutarties šalimi nesančių bendrovės akcininkų atžvilgiu.

3.1. Balsavimo teisės ribojimas akcininkų balsavimo sutarčių kontekste

Akcininko balsavimo teisė, kaip ir kitos akcininkui jo turimų akcijų suteikiamos neturtinės teisės, yra jo nuosavybė, todėl jis gali jas įgyvendinti pats, susitarti su kitais bendrovės akcininkais dėl bendro šių teisių įgyvendinimo (CK 2.88 straipsnis) arba perleisti savo balsavimo teisę kitiems asmenims (CK 2.89 straipsnis) (Vaičekauskas, 2008, p. 20). Taigi, įstatymas nedraudžia juridinio asmens dalyviams savarankiškais sutartimis patiems susireguliuoti balsavimo teisės įgyvendinimo būdą bei tvarką taip apribojant savo teisę balsuoti. Vienintelis reikalavimas, kuris yra keliamas balsavimo ribojimo sutartims – akcininkai negali apriboti savo balsavimo teisių toje apimtyje, kurioje akcininko teisę balsuoti jiems garantuoja įstatymas; kitaip tariant – akcininkas negali atsisakyti jam įstatyme eksplicitiškai reglamentuotų teisių.

Jei bendrovėje nėra kontroliuojančių akcininkų (t. y. jei bendrovės valdymas nėra koncentruotas vienoje rankose), akcininkų sutartimi galima būtų pasinaudoti norint sutelkti akcininkų balsus sustiprinant susitariančiųjų akcininkų įtaką bendrovės priimamų sprendimų kontekste (Miliauskas, 2014, p. 165). Būtent minėtasis CK 2.88 straipsnis reglamentuoja akcininkų balsavimo sutartis, pagal kurias akcininkai bendrai priima sprendimus: tokioje

sutartyje nurodoma, kaip bus balsuojama akcininkų susirinkime sudarytose sutartyse numatytais atvejais (Mikelėnas *et. al.* 2002, p. 195). Tačiau įstatymo leidėjas suteikdamas tokią galimybę numatė ir tam tikrus ribojimus, dėl kurių akcininkams sudarant bendro balsavimo sutartis susitarti draudžiama:

pirma, akcininkai negali įsipareigoti balsuoti pagal bendrovės valdymo organų nurodymus;

antra, negalima susitarti, jog bus balsuojama už visus bendrovės valdymo organų pasiūlymus; ir

trečia, akcininkai negali balsuoti pagal nurodymus arba susilaikyti nuo balsavimo už tam tikrą atlyginimą (CK, 2000)²².

Akivaizdu, kad įstatymų leidėjas tokiais ribojimais siekė apsaugoti nuo galimo akcininkų piktnaudžiavimo minėtais susitarimais. Jei būtų galima iš anksto įsipareigoti balsuoti pagal bendrovės valdymo organų nurodymus arba už visus bendrovės valdymo organų pasiūlymus ateityje, tai tokie įsipareigojimai iš esmės paneigtų akcininko galimybę laisva valia apsispręsti dėl balsavimų visuotiniuose akcininkų susirinkimuose – visų pirma, akcininkai nežino ir negali nuspėti, kokius pasiūlymus ateityje gali pateikti bendrovės valdymo organai. Gali būti, jog tokie pasiūlymai bus prieštaringi akcininko interesams, o atitinkamų sprendimų šiais klausimais priėmimas iš esmės reikštų, kad akcininkas, saistomas savo prisiimtų sutartinių įsipareigojimų, privalėtų balsuoti prieš savo valią (Vaičekauskas, 2008, p. 24), todėl tokie įstatymo leidėjo numatyti ribojimai akcininkų sutarties objekto atžvilgiu laikomi pagrįstais. Tačiau P. Miliausko nuomone, toks įstatymo leidėjo numatytas ribojimas yra per siauras, nes palieka balsavimo sutarties šalims galimybę jo išvengti. Pavyzdžiui, jeigu akcininkai nutartų balsuoti pagal dukterinės bendrovės nurodymus, aptariamo CK 2.88 straipsnio 1 dalies 1 punktas leistų jiems tai daryti, tačiau paprastai dukterinės bendrovės yra valdomos patronuojančių bendrovių valdybų, todėl tokiose situacijose pagrindinis nurodymų teikėjas balsavimo klausimų kontekste būtų būtent patronuojančios bendrovės valdymo organas (tad tokia situacija akivaizdžiai prieštarauja ABĮ nuostatai, kuri draudžia visuotiniam akcininkų susirinkimui perleisti savo įgaliojimus). Taip pat šiame kontekste pabrėžiama ir tai, kad balsavimo teisė yra vertingiausia neturtinė akcininkui suteikta teisė, nes būtent šios teisės įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su

²² Šioje vietoje verta pabrėžti, kad balsavimo susitarimai, neatitinkantys CK 2.88 straipsnyje numatytų ribojimų yra laikomi neteisėtais (t. y. prieštaraujančiais imperatyvioms normoms), todėl yra niekiniai ir negaliojantys *ab initio* (Miliauskas, 2014, p. 211, 212).

bendrovės kontrolės bei galios įgyvendinimu. Būtent dėl šių priežasčių P. Miliauskas siūlytų CK 2.88 straipsnio 1 dalies 1 punktą aiškinti taip, kad jis apimtų ir situacijas, kai akcininkai įsipareigoja balsuoti ne tik pagal bendrovės valdymo organų, bet ir pačios bendrovės, dukterinių bendrovių ar bet kokių kitų bendrovėje įsteigtų organų (įskaitant ir priežiūros organus), nurodymus. Toks šios normos aiškinimas užtikrintų, kad akcininkų sutarčių sudarymo atvejais nebus pažeistas skirtingų bendrovės organų funkcijų bei kompetencijos atskyrimas, o akcininkams suteiktos balsavimo teisės nebus naudojamos bendrovės organų interesams patenkinti (Miliauskas, 2014, p. 216, 217).

Iš kitos pusės, net ir akcininkams sudarius balsavimo sutartį sąžiningomis sąlygomis (t. y. nepažeidžiant CK 2.88 straipsnio 1 dalyje numatytų ribojimų), pastebima, kad sutartį sudariusių akcininkų autonomija vis dėlto yra ribojama dėl veiksmų derinimo darant įtaką bendrovei (Mikalonienė, 2011, p. 14, 15). Pavyzdžiui, balsavimo sutartyje, kurioje šalys susitaria balsuoti pagal vieną ar kelis susitariančiųjų akcininkų nurodymus, bendradarbiavimas yra grindžiamas privačiais akcininkų interesais, kurie sutinka balsuoti tam tikru būdu, kad apgintų savo asmenines teises bei interesus (Miliauskas, 2014, p. 193). Akivaizdu, kad tokio pobūdžio akcininkų balsavimo sutarties sudarymas *per se* riboja savarankišką akcininko teisę išreikšti savo nuomonę bendrovės valdymo klausimais, nes po sutarties sudarymo momento akcininkai bet koku atveju privalėtų laikytis sutartyje nustatytų balsavimo taisyklių pagal sutartyje numatytų akcininkų ar akcininkų grupės interesus. Ryški problema gali iškilti tuomet, jei kurio nors iš sutartyje dalyvaujančių akcininkų interesai, pavyzdžiui, nesutampa su balsavimo nurodymus teikiančio akcininko interesais: tokiu atveju balsuojantis akcininkas vis tiek privalėtų laikytis sutartyje numatytos tvarkos (nors tai ir prieštarautų jo vidiniams įsitikinimams), nes pažeidus sutartį, teismas turėtų teisę įpareigoti perskaičiuoti juridinio asmens dalyvių susirinkimo balsavimo rezultatus pagal balsavimo sutartį arba pripažinti juridinio asmens dalyvių susirinkimo sprendimą negaliojančiu, jei balsavimas pažeidžiant sutartį turėjo lemiamos įtakos sprendimo priėmimui ar nepriėmimui (CK, 2000), todėl balsavimas *prieš* sutartyje numatytą tvarką būtų beprasmis bei sukeliantis bereikšmius neigiamus padarinius ne tik sutartį sudariusioms šalims, bendrovei, bet ir pačiam sutartį pažeidusiam akcininkui.

Įstatymo leidėjo numatytas draudimas akcininkui balsuoti pagal nurodymus arba susilaikyti nuo balsavimo už tam tikrą atlyginimą galėtų būti grindžiamas „viena akcija – vienas balsas“ taisykle, kuri išlaiko proporciją tarp akcininkui suteiktos balsavimo teisės apimties ir to paties

akcininko į bendrovę įnešto kapitalo dydžio (Santoro *et.al.*, 2015). Pagal šį principą akcininkų balsavimo teisių įgyvendinimas turėtų priklausyti būtent nuo akcijas valdančio savininko valios, o ne nuo bet kurio kito (šiuo atveju – nuo balsus įsigijusio asmens) valios, tad toks įstatymų leidėjo akcininkų sutartims numatytas ribojimas laikomas pagrįstu.

Papildomas ribojimas balsavimo sutartį sudariusioms šalims numatytas CK 2.88 straipsnio 2 ir 3 dalyse, kuriose nurodoma, kad akcininkai, balsavimo sutartyje išdavę specialų įgaliojimą trečiajam asmeniui visuotiniuose akcininkų susirinkimuose balsuoti sutartį sudariusių šalių vardu, patys savo vardu neturi teisės balsuoti ar išduoti kitų įgaliojimų balsuoti savo vardu – tai taip pat reiškia, kad visi įgaliojimai, kurie buvo išduoti dar prieš sudarant balsavimo sutartį, turėtų būti nutraukti arba automatiškai nustotų galioti. Iš vienos pusės vertinant, tokia nuostata palengvina naudojimąsi balsavimo teisėmis ir sustiprina balsavimo sutarties įgyvendinimą, nes sutartį pasirašę akcininkai patys balsuoti negali, taip pat kaip ir negali įgaliotiniui duoti nurodymų kaip balsuoti, tačiau iš kitos pusės – šis įstatyme numatytas apribojimas atima iš akcininkų galimybę laisvai naudotis savo balsavimo teisėmis sutartyje apibrėžtų klausimų apimtyje (Miliauskas, 2014, p. 213, 214).

Akcininkų sutarčių turinio konfidencialumas gali suteikti akcininkams galimybę valdyti bendrovės balsų daugumą kitiems akcininkams to nežinant (Andenas, 2007, p. 146). Tokios situacijos susiklostymas būtų sunkiai tikėtinas bendrovėse, kuriose yra vos keli akcininkai, tačiau jei juridinis asmuo turi daug dalyvių, tai akcininkų balsavimo sutarčių sudarymo fakto nežinojimas gali paneigti akcininkų, neprisijungusių prie sutarties, galimybę pilnavertiškai balsuoti už sprendimus visuotiniame akcininkų susirinkime. Ši problema tampa ypač ryški, kai sutartį dėl bendro balsavimo sudarę akcininkai bendrai turi daugiau kaip 3/4 visų balsavimo teisę suteikiančių akcijų ir gali priimti iš esmės visus sprendimus, jeigu bendrovės įstatuose nėra įtvirtinta, kad tam tikrus sprendimus bendrovė gali priimti tik vienbalsiai²³. Tokiu atveju, smulkieji akcininkai, kurie nėra akcininkų balsavimo sutarties šalimi, savo balsais praranda galimybę daryti realią įtaką bendrovės valdymui, tad tokie akcininkai rizikuoja prarasti savo

²³ Šioje vietoje svarbu paminėti, kad akcininkų sutarčių sudarymo fakto atskleidimas yra privalomas vertybinių popierių biržose kotiruojamoms bendrovėms pagal Europos Sąjungos direktyvas - 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/25/EB *dėl įmonių perėmimo pasiūlymų* bei 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2004/109/EB *dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičiančios direktyvą 2001/34/EB*.

investicijas, jei verslas netikėtai žlugtų (Barnes James *et. al.* p. 499).

Siekiant užtikrinti mažumos akcininkų interesus tam tikrų sprendimų atžvilgiu, jiems sutartyje gali būti numatoma balsavimo veto teisė (Mikalonienė, 2011, p. 8). Ši įprasta akcininkų mažumos teisių apsauga dažniausiai yra susijusi su esminiais bendrovės sprendimais, tokiais kaip įstatų keitimas, kapitalo didinimas arba mažinimas ar įmonės likvidavimas (Komisijos suvestinis pranešimas dėl jurisdikcijos..., 2008, p. 18). Teisės mokslo doktrinos darbuose veto teisė dažniausiai yra vertinama itin pozityviai, tačiau nevertėtų pamiršti, kad tokios privilegijos bendrovės akcininkų mažumai suteikimas gali turėti ir neigiamą sprendimų blokavimo galią, o oportunistinio smulkiųjų akcininkų elgesio atveju veto teisės įgyvendinimas gali sukelti sulaikymo (angl. *hold-up*) problemą vetuojant gyvybiškai svarbius bendrovės sandorius (Agstner, 2018, p. 14), taip nepagrįstai suvaržant kitų akcininkų (daugumos) teises ir interesus. Ne paslaptis, kad į bendrovę daugiausiai investavę akcininkai paprastai yra suinteresuoti ilgalaikė sėkminga bendrovės veikla, kai tuo tarpu smulkieji akcininkai – tik iš dividendų gaunama grąža, todėl yra manoma, kad dėl šios priežasties smulkieji akcininkai visuotiniuose akcininkų susirinkimuose pagrįstai turi mažesnę balsavimo teisę nei stambesni investuotojai. Tačiau akcininkams, bendrovėje turintiems veto, atsiranda galimybė piktnaudžiauti šia teise, nes siekdami apginti savanaudiškus finansinius interesus, jie gali vetuoti visus ilgalaikį bendrovės veiklos vystymą skatinančius sprendimus taip ilgalaikėje perspektyvoje padarydami finansinės žalos ne tik bendrovei, bet ir jos akcininkams.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Lietuvos įstatymų leidėjo ribojimai balsavimo sutarčių reguliavimo kontekste yra pagrįsti, tačiau nepakankamai išsamūs ir todėl paliekantis atvirą terpę papildomoms interpretacijoms bei suteikiantys galimybę asmenims apeiti draudimus teisėtomis priemonėmis. Taip pat pabrėžtina, kad akcininkų sudaryti susitarimai neretai gali apriboti ne tik pačių sutarties šalių, bet ir akcininkų, nedalyvaujančių sutartyje, ar net pačios bendrovės, interesus, ko pasekoje akcininkai yra nepagrįstai diskriminuojami bei pažeidžiamos kai kurios neturtinės jų teisės, o bendrovė kenčia nuo papildomų mažumos akcininkams suteiktų įgaliojimų stabdyti bendrovės veiklos vystymą ilgalaikėje perspektyvoje skatinančius sprendimus.

3.2. Akcininkų balsavimo teisių perleidimo sutarčių pasekmės neturtinių teisių ribojimų kontekste

CK 2.89 straipsnis numato akcininkams galimybę sudaryti balsavimo teisės perleidimo sutartį. Sudarę šią sutartį, juridinio asmens dalyviai ir toliau išlieka bendrovės akcininkais (t. y. sudarius balsavimo teisių perleidimo sutartį akcininko nuosavybės teisės išlieka), tačiau balsavimo teises už jas perleidusį akcininką įgyvendina kitas asmuo, kuris nebūtinai privalo būti bendrovės akcininku. Tokiu atveju balsavimo teisę perleidęs akcininkas pats visuotiniuose akcininkų susirinkimuose balsuoti nebegali, tačiau sutartyje jis gali numatyti atitinkamą balsavimo teisės įgyvendinimo būdą ir tvarką, kurią balsavimo teisės įgijėjas turėtų vykdyti naudodamasis jam perleista teise.

Nors pagrindinis šios sutarties tikslas yra ne atskirti akcininko balsavimo teisę nuo jo ekonominių interesų, o leisti akcininkams veiksmingiau naudotis balsavimo teise siekiant įgyvendinti efektyvesnę kontrolę bendrovės valdyme priimant sprendimus (Miliauskas, 2014, p. 199), balsavimo teisių perleidimo sutartis gali sukelti ir papildomą-šalutinį efektą: sudarius minėtą sutartį, likusieji (mažumos) akcininkai gali netekti galimybės daryti reikšmingą įtaką savo balsais visuotiniame akcininkų susirinkime ginant savo interesus, nes iškyla grėsmė, kad balsavimo teisės perleidimo sutartį sudarę akcininkai, sukaupe reikiamą balsų daugumą, gali priimti sprendimus, palankius tik tokių susitarimų šalims neatsižvelgdami į sutartyje nedalyvaujančių – mažumos akcininkų – interesus (tuo atveju, jei balsavimo teisių perleidimo sutartyje yra nenustatytos taisyklės ir balsavimo tvarka). Pavyzdžiui, įsivaizduokime, kad bendrovėje yra penki akcininkai, turintys po 20 proc. akcijų ir vienas iš akcininkų balsavimo teisių perleidimo sutartimi įgyja kitų dviejų akcijų balsus. Tokiu atveju papildomus balsus įgijęs akcininkas įgauna visišką kontrolę bendrovės sprendimų priėmimo procesuose, t. y. toks akcininkas gali priimti sprendimus, kurie bus naudingi tik jam pačiam, tokiu būdu ignoruodamas likusių – smulkiųjų akcininkų – interesus. Būtent dėl šios priežasties sumenksta ir mažumos akcininkų balsų svoris, nes jų turimi balsai, bendrovėje balsavimo perleidimo sutarčių pagrindu atsiradus kontroliuojančiajam akcininkui, daro mažesnę įtaką priimamiems sprendimams.

CK numato dar vieną, išskirtinai tik balsavimo teisės perleidimo sutartims taikomą ribojimą t. y. maksimalų sutarties galiojimo terminą, kuris negali būti ilgesnis nei dešimt metų

(CK 2.89 straipsnio 4 dalis)²⁴. Atkreipiamas dėmesys, kad tai yra vienintelė akcininkų sutartis, kuriai numatomas toks specialus galiojimo terminas, tačiau nei įstatymų leidėjas, nei teismų praktika, nei teisės mokslo doktrina nepateikia paaiškinimo, kodėl toks terminas apskritai egzistuoja, tad lieka neaišku, kokią teisinę apsaugos funkciją jis atlieka. Nors šio termino įstatyminis reglamentavimas tiesioginių ribojimų akcininko neturtinėms teisėms nesukelia, tačiau analizuodami hipotetines tokio reguliavimo pasekmes, galime įsivaizduoti praktinę situaciją, kai bendrovės akcininkas, perleidęs savo balsavimo ir visas su ja susijusias teises trečiajam asmeniui, gyvena kitoje valstybėje ir, kasmet gaudamas bendrovės išmokamus dividendus, visai nesidomi bendrovės veikla bei jos priimamais sprendimais. Šioje vietoje preziumuojama, kad sėkmingos bendrovės veiklos atveju, teisių perleidėjas balsų perleidimo sutarties su balsavimo teisių įgijėju greičiausiai nenorės nutraukti ir po 10 metų laikotarpio, tad tokios sutarties peržiūrėjimas nepasikeitusių aplinkybių atveju būtų beprasmiškas ir šalims sukeltų papildomų finansinių kaštų. O be to, kadangi 10 metų laikotarpis yra itin ilgas, sutartį sudariusios šalys gali pamiršti, kad įstatyminis terminas jų sutarčiai baigiasi ir jį reikia atnaujinti; to gali nepastebėti ir pati bendrovė, kuri nors ir buvo informuota apie sutarties galiojimo laiką, gali neužfiksuoti sutarties galiojimo pabaigos momento ir konkludentiniais veiksmais neprieštarauti teisių įgijėjui toliau naudotis teisių perleidėjo pagal sutartį suteiktomis teisėmis, nors tokios teisės įgijėjui jau nepriklausytų. To pasekoje, paaiškėjus apie praleistą terminą atnaujinti sutartį ir neteisėtą trečiojo asmens naudojimąsi balsavimo teisėmis, vėliau bendrovė gali susidurti su problemomis anuliuodama tokio akcininko balsus ar net visus visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus to laikotarpio, kurio metu balsavimo teisės perleidimo sutartis jau buvo praradusi savo galią. Siekiant išvengti tokių nesusipratimų ateityje, siūlytina pasekti kitų šalių pavyzdžiu pasirenkant vieną iš trijų įstatymo normos, reguliuojančios balsų perleidimo sutartį, tobulinimo variantų:

pirma, sutrumpinant tokios sutarties termino galiojimą (pavyzdžiui, Italijoje terminuotų akcininkų sutarčių negalima sudaryti ilgesniam nei 5 metų laikotarpiui (Miliauskas, 2014, p. 181);

antra, nustatyti sutarties šalims prievolę pačioms reglamentuoti balsų perleidimo sutarties terminą (kuris galėtų būti ir ilgesnis nei 10 metų) (pavyzdžiui, Belgijoje balsų perleidimo sutartys gali būti tik terminuotos, tačiau tokį terminą sutarties šalys yra laisvos nusimatyti pačios

²⁴ Pasibaigus dešimties metų terminui sutartis automatiškai nustoja galioti ir bendrovė privalo pareigą, susijusią su juridinio asmens dalyvių susirinkimo šaukimu ir kitomis teisėmis, pradėti vykdyti jau balsus perleidusiam akcininkui (Mikelėnas, *et. al.* 2002, p.198)

(Ibid.).

trečia, visai panaikinant sutarties galiojimo terminą taip suvienodinant galimybę visas akcininkų sutartis (įskaitant ir balsų perleidimo sutartį) sudaryti neribotam laikotarpiui (pavyzdžiui, Didžioji Britanija neturi jokių taisyklių, reguliuojančių akcininkų sutarties galiojimo laiką *(Ibid.)*).

IŠVADOS

1. Teismo laikinųjų apsaugos priemonių instituto taikymas areštuojant juridinio asmens dalyvio akcijas bei uždraudžiant balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose dažnai neproporcingai apriboja akcininko teisę į nuosavybę bei neatliepia laikinųjų apsaugos priemonių taikymo tikslų bei vizijos.

2. Naujojo akcininko teisės į informaciją reglamentavimo tikslas atsisakyti suteikti papildomas privilegijas stambiesiems akcininkams liko neįgyvendintas – naujoji ABĮ numatyta šios teisės įgyvendinimo tvarka padėjo pamatus galimam juridinio asmens dalyvių ir vadovų piktnaudžiavimui savo padėtimi bendrovėje, todėl darytina išvada, kad griežtesnio teisės į informaciją ribojimo įtvirtinimas nepridėjo prie skaidresnio bendrovės valdymo puoselėjimo.

3. Įstatymiškai reglamentuotas draudimas akcininkui užduoti bendrovei klausimus visuotinio akcininkų susirinkimo metu apriboja akcininko prievolę priimti sprendimus, kurie būtų protingi, užtikrinantys viešąjį interesą bei veikiančią bendrovės naudai.

4. Akcininką pasinaudoti teise ginčyti bendrovės sandorius teisme atgraso dideli bylos nagrinėjimo kaštai, neproporcinga rizika galimai gausimos naudos ir turimų akcijų skaičiui įstatiniame kapitale bei itin keblus įrodinėjimo, kad sandorį sudariusi trečioji šalis yra nesąžininga, procesas.

5. Teisės ginčyti juridinio asmens organo sprendimą įstatyme numatytasis *locus standi* akcininko atžvilgiu yra per siauras, nes akcininkas, siekdamas pasinaudoti šia teise, ginčijamo sprendimo priėmimo dieną bendrovės akcininkų registre privalo būti įregistruotas jos akcininku, tačiau praktikoje būna taip, kad asmeniui ginčijamo sprendimo momentu dar nėra suteiktas bendrovės akcininko statusas arba asmuo akcininko statusą jau yra praradęs dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo paties valios.

6. Įstatymo *kiekvienam bendrovės akcininkui* suteikiama teisė ginčyti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimus teisme yra teorinė, tačiau praktikoje ne visada pritaikoma, nes teismai tokius akcininkų ieškinių dažnai netenkina argumentuodami tokią savo poziciją nepakankama ieškovo turima įtaka balsuojant už bendrovėje priimamus sprendimus.

7. Juridinio asmens veiklos tyrimo inicijavimą reglamentuojančios CK normos, suteikiančios teismams itin plačią diskreciją juridinio asmens tyrimo instituto kontekste bei ribota akcininko prieiga prie bendrovės veiklos informacijos, akcininkui, siekiančiam pasinaudoti šiuo gynybos būdu, sukelia itin didelių iššūkių.

8. Akcininko teisės papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę dvigubas reikalavimų standartas, kuris nustato, kad tokia teise gali pasinaudoti tik tas akcininkas (akcininkų daugetas), kurio turimų akcijų dalis įstatiniame kapitale yra ne mažesnė nei 1/20 ir kuris aiškiai nereglamentuoja bendrovės vadovo ar valdybos prievolės priimti akcininkų prašymą papildyti darbotvarkę taip palikdamas terpę klaidingoms tokios normos interpretacijoms *nepriimti* akcininkų prašymo net jei šis atitinka ABĮ numatytus reikalavimus, yra perteklinis ir iki galo neaiškus.

9. Lietuvos įstatymų leidėjo ribojimai balsavimo sutarčių reguliavimo kontekste yra pagrįsti, tačiau nepakankamai išsamūs ir todėl paliekantys atvirą terpę papildomoms interpretacijoms bei suteikiantys galimybę asmenims apeiti draudimus teisėtomis priemonėmis.

10. Įstatymų leidėjo balsavimo teisės perleidimo sutartims taikytinas dešimties metų galiojimo terminas yra teisiškai nepagrįstas, todėl sekant kitų Europos šalių pavyzdžiu siūlytina apskritai atsisakyti tokio imperatyvo arba atitinkamai jį modifikuoti.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Valstybės žinios*, 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914.
5. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2019). TAR, 10324.
6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950). *Valstybės žinios*, 2000 m. lapkričio 10 d., 96-3016.
7. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. balandžio 21 d. direktyva 2004/25/EB dėl įmonių perėmimo pasiūlymų. *OL L 142*, p. 12.
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. gruodžio 15 d. direktyva 2004/109/EB dėl informacijos apie emitentus, kurių vertybiniais popieriais leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, skaidrumo reikalavimų suderinimo, iš dalies keičianti Direktyvą 2001/34/EB. *OL L 390* p. 38.
9. Norton Rose LLP. *German Stock Corporation Act* (in German *Aktiengesetz*) [interaktyvus] (išversta 2016 m. gegužės 10 d.). Prieiga per internetą: <https://www.nortonrosefulbright.com/-/media/files/nrf/nrfweb/imported/german-stock-corporation-act.pdf?la=en&revision=5ed8a77d-c173-4acc-befd-297d6314891f> [žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.].
10. Dutch Civil Code [interaktyvus] (modifikuota 1992 m.) Prieiga per internetą: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> [žiūrėta 2021 m. vasario 13 d.].

Specialioji literatūra:

11. Agstner, P. (2018). *Shareholder conflicts in close corporations: between theory and practice. Evidence from Italian private limited liability companies*. Bozen-Bolzano: Free University of Bozen Bolzano.

12. Barnes J. A., Dworkin Morehead, T., Richards, L. E. (2017). *Law for business - fourth edition*. Boston: Homewood.
13. Easterbrook, F., Fischel, D. (1991). *The Economic Structure of Corporate Law*. US: Harvard University Press.
14. Kavalnė, S., Norkus, R. (2011). *Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia.
15. Krutulytė, K. (2014). *Juridinio asmens veiklos tyrimo reglamentavimas Lietuvos teisėje*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
16. Lauraitytė, E. (2014). *Sutartinės bendrovės teorijos susiformavimas ir sutartinė bendrovės prigimtis*. ISSN 1392-1274, Teisė.
17. Marcinkevičius, L. (2015). *Tarptautinės jungtinės veiklos teisinis reguliavimas ir taikytina teisė*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Mykolo Romerio Universitetas, Vilnius: Mykolo Romerio Universiteto leidykla.
18. Mikalonienė, L. (2011). *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkų sutarties teisinė kvalifikacija*. ISSN 1392-1592, Teisės problemos.
19. Mikalonienė, L. (2015). *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: VĮ Registrų Centras.
20. Mikelėnas V., Bartkus G., Mizaras V., Keserauskas Š. (2002). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius, Justitia.
21. Miliauskas, P. (2012). *Kai kurie teoriniai akcininkų sutarčių aspektai*. ISSN 1392-1274, Teisė.
22. Miliauskas, P. (2014). *Company law aspects of shareholders' agreements in listed companies*. Doctoral dissertation, social sciences, law (01 S). Vilnius university and Ghent University, Vilnius: Vilnius University press.
23. Miliutis, F. (2014). *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Mykolo Romerio universitetas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
24. Santoro, A., Di Palma, C., Guarneri, P., Capogrosso, A. (2015). *Deviations from the One Share - One Vote Principle in Italy: Recent Developments - Multiple Voting Rights Shares and Loyalty Shares*. Bocconi Legal Papers.
25. Toivaiainen, H. (1998). *Ownership and control in companies, limited by shares in Finland*. Helsinki: Kaupakaari Oy.

26. Tikniūtė, A. (2012). *The nature of investigation proceedings of legal entity under the civil code of Lithuania*. Vilnius: Jurisprudencija.
27. Vaičekauskas, L. (2008). *Akcininko teisių apsauga ir gynybos būdai pagal akcininkų sutartis*. Vilnius: Vilniaus Universitetas.
28. Velasco, J. (2006). *The Fundamental Rights of the Shareholder*. Davis: University of California.
29. Wymeersch, E. (2000). *Current Reform Initiatives: Challenges and Opportunities*. Organisation for economic co-operation and development.

Teismų praktika:

30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 8-284.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas. TAR, 3464.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-515.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-k3-878/2002.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-1233/2002.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-878/2002.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-91/2006.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-146/2007.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-510/2008.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-590/2008.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-299/2010.

41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-17/2011*.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-511/2011*.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-681/2013*.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-261/2014*.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-482-687/2015*.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-108-611/2016*.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *3k-3-341-611/2016*.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e3k-3-466-219/2007*.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e3k-208-403/2018*.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e3k-3-391-421/2019*.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. *2AT-14-1073/2020*.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2013 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *2A-958/2013*.
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *2A-110-178/2016*.
54. Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e2-1534-464/2017*.
55. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e2-1146-370/2018*.
56. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. *e2A-415-*

790/2020.

57. Panevėžio apygardos teismo 2011 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-III-425/2011.
58. Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-448-245/2019.
59. Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-971-613/2018.
60. Panevėžio apygardos teismo 2019 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. E2A-20-278/2019.
61. Vilniaus apygardos teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-58-910/2021.
62. Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2008 m. balandžio 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-32-129/2008.
63. Šilalės rajono apylinkės teismo 2014 m. rugsėjo 29 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-30-761/2014.
64. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. birželio 17 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1642-661/2020.

Elektroniniai šaltiniai:

65. Teisė.Pro. P. Miliauskas. *Akcininko teisė į informaciją: ar po ABĮ pakeitimų smulkieji ir kontroliuojantys akcininkai turi tokias pačias teises?* [interaktyvus] (modifikuota 2018 m. liepos 17 d.). Prieiga per internetą: <http://www.teise.pro/index.php/2018/07/17/p-miliauskas-akcininko-teise-i-informacija-ar-po-abi-pakeitimu-smulkieji-ir-kontroliuojantys-akcininkai-turi-tokias-pacias-teises/> [žiūrėta 2021 m. vasario 5 d.].
66. CEE Attorneys. *Akcininkų teisė į informaciją Lietuvoje: geroji praktika ar žingsnis atgal?* [interaktyvus] (modifikuota 2020 m. birželio 3 d.). Prieiga per internetą: <https://www.ceeattorneys.com/lt/news/akcininku-teise-i-informacija-lietuvoje-geroji-praktika-ar-zingsnis-atgal/> [žiūrėta 2021 m. vasario 7 d.].

Travaux Préparatoires:

67. Lietuvos Respublikos ABĮ Nr. VIII-1835 16^l, 18, 19, 20, 21, 25, 31, 32, 33, 34, 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 37^l straipsniu įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo Nr. IX-575 4, 23, 23^l ir 24 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos finansinių ataskaitų audito įstatymo Nr. VIII- 1227 69 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto ir CK 2.87 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus] (modifikuota 2017 m. gegužės 22 d.). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/36f8db003eb911e79eb19446fc7155e9?jfwid=15vz32qr11> [žiūrėta 2021 m. kovo 2 d.].
68. *LAT praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga* [interaktyvus] (modifikuota 2019 m. gegužės 22 d.). Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/civiliniu-bylu-apzvalgos/67> [žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.].
69. *OECD principles of Corporate Governance* [interaktyvus] (modifikuota 2004 m.). Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf> [žiūrėta 2021 m. vasario 12 d.].
70. *European Model Company Act (EMCA), First edition* [interaktyvus] (modifikuota 2017 m. lapkričio 2 d.). Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348 [žiūrėta 2021 m. vasario 7 d.].
71. *Report of High Level Group of Company Law Experts on a Modern Regulatory Framework for Company Law in Europe* [interaktyvus] (modifikuota 2002 m. lapkričio 2 d.). Prieiga per internetą: https://ecgi.global/sites/default/files/report_en.pdf [žiūrėta 2021 m. sausio 29 d.].
72. *Komisijos suvestinis pranešimas dėl jurisdikcijos pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės* [interaktyvus] (modifikuota 2008 m. balandžio 16d.). Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:095:0001:0048:LT:PDF> [žiūrėta 2021 m. vasario 10 d.].

73. Andenas, M. (2007). *Shareholders' Agreements: Some EU and English Law Perspectives* [interaktyvus], Prieiga per internetą: https://www.lawschool.tsukuba.ac.jp/pdf_kiyoutljlj-01/tlj-01-andenas.pdf [žiūrėta 2021 m. vasario 14d.].
74. Dijkhuizen, T., Nijland, J. (2017). *Shareholders' right to put items on the agenda of the general meeting. Colliding perspectives on a core right of shareholders* [interaktyvus], SSRN. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2955615 [žiūrėta 2021 m. kovo 2 d.].
75. Kersting, C. (2009). *Broadening of the Right to ask Questions as a Result of the Shareholders' Rights Directive (2007/36/EC)* [interaktyvus], Center for Business and Corporate Law Research Paper Series. Prieiga per internetą: <http://iur.duslaw.eu/de> [žiūrėta 2021 m. kovo 10 d.].
76. Timmerman, L., Doorman, A. (2002). *Rights of minority shareholders in the Netherlands* [interaktyvus], University of Groningen. Prieiga per internetą: <https://research.rug.nl/en/publications/rights-of-minority-shareholders-in-the-netherlands-2> [žiūrėta 2021 m. vasario 27 d.].

SANTRAUKA

Akcininkų neturtinių teisių ribojimas: sutartinės priemonės ir teismų sprendimai

Emilė Navickaitė

Magistro darbe analizuojami kai kurių akcininkų neturtinių teisių ribojimai ir tokių ribojimų įtaka konkrečių akcininko neturtinių teisių gynybos būdų panaudojimui. Šiai analizei atlikti pasitelkiami aktualūs Lietuvos teismų praktikos formuojami išaiškinimai, faktinės bylų aplinkybės bei kai kurios akcininkų sutartyse numatomos sąlygos, kurios yra reikšmingos nagrinėjamos temos kontekste.

Didelis dėmesys šiame darbe skiriamas akcininko teisės dalyvauti ir balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ribojimui, kuris atskleidžiamas per netinkamą akcininko informavimą apie vyksiantį susirinkimą bei teismų taikytinus apribojimus tokios akcininko teisės įgyvendinimui. Tyrime pateikiama naujojo akcininko teisės į informaciją reguliavimo problematika bei iškeliamos galimų atitinkamo reguliavimo pasekmių hipotezės, akcentuojama su šia teise besisiejančios akcininko teisės užduoti bendrovei klausimus svarba pilnaverčiam akcininko interesų įgyvendinimui.

Darbe itin plačiai analizuojami ir teisminių akcininko teisių gynimo būdų – teisės ginčyti bendrovės sandorius bei teisės kreiptis dėl bendrovės organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais – ribojimai, atskleidžiama šių teisių reglamentavimo diskriminacija mažumos akcininkų atžvilgiu. Taip pat šiame darbe kritikuojamas įstatyminis akcininko teisės inicijuoti juridinio asmens tyrimą proceso reglamentavimas bei jo sukeliama iššūkių, su kuriais akcininkai paprastai susiduria siekdami pasinaudoti šiuo teisių gynybos būdu. Tyrimo metu analizuojamas ir akcininko teisės papildyti visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę reguliavimas, pateikiami pasiūlymai jo modifikavimui.

Trečiojoje darbo dalyje dėmesys skiriamas sutartiniams akcininko neturtinių teisių ribojimams, išskiriant kai kurias Lietuvos teisės aktais sureguliuotas akcininkų balsavimo sutartis bei analizuojant konkrečias tarp akcininkų sudaromose sutartyse numatomas sąlygas.

SUMMARY

Restriction of non-property rights of shareholders: contractual measures and court decisions

Emilė Navickaitė

The master thesis analyses the restrictions of some non-property rights of shareholders and the impact of such restrictions on the use of specific methods of protection of the non-property rights of the shareholder. Relevant interpretations of the Lithuanian case law, the factual circumstances of the cases and some conditions provided in the shareholders' agreements, which are relevant in the context of the subject matter, are being used to perform this analysis.

Much attention is paid to the restriction of the shareholder's right to participate and vote and the general shareholders' meeting which is being revealed through improper informing the shareholder about the forthcoming meeting and the restrictions applied by the courts to the implementation of such right of the shareholder. The study presents the problems of the new regulation of shareholder's right to information, hypothesizes the possible consequences of the respective regulation and emphasizes the importance of the shareholder's right to ask questions to the company for the full implementation of shareholder's interests.

This paper also extensively analyses the restrictions of judicial remedies of the shareholder's rights, such as restrictions of the right to contest the company's transactions and restrictions of the right to apply for the annulment of the decisions that are being made of the company's bodies; reveals the discrimination of the implementation of such rights in relation to the minority of the shareholders. This paper also criticises the legal regulation of the shareholder's right to initiate an investigation of a legal entity and presents the challenges that shareholders typically face in order to take advantage of this legal protection method. During this research, the regulation of the shareholder's right to supplement the agenda of the general shareholders' meeting is also being analysed and the proposals for its modification are being presented.

The third part of the work focuses on the contractual restrictions of the shareholder's non-property rights, distinguishing some of the shareholders' voting agreements that are being regulated by the Lithuanian legislation and analysing the specific conditions provided in the agreements that are being concluded among the shareholders.